

Təhsil üzrə menecment (MAEM)

Tələbə: Fidan Qarayeva

Elmi rəhbər: Dr. Aynur Ağazadə

**Tezis mövzusu: Magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntiləri və
bu proseslə bağlı təcrübələri
(Şərqi Zəngəzur Regionu nümunəsi)**

2025

Minnətdarlıq

Tədqiqatımın bütün mərhələlərində mənə dəstək olan, daim bilik və təcrübələrindən faydalandığım dəyərli elmi rəhbərim Dr. Aynur xanım Ağazadəyə, tədqiqat bilik və bacarıqlarımın formalaşmasında, bu prosesdə doğru istiqamətlənməmdə müstəsna rol oynayan əziz Dr. Könül xanım Abaslıya və Abbas Abbasova, magistratura proqramı müddətində dəstəyini bizdən əsirgəməyən dəyərli dekanımız Ülviyyə xanım Mikayılovaya dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Tədqiqatın məlumat toplama mərhələsində mənə dəstək olan əziz dostlarım Pərvanə Verdiyeva və Minarsona Süleymanovaya, bu müddətdə hər an yanımda olan dəyərli valideynlərimə, tədqiqat apardığım müddətdə mənə daim motivasiya verən Maral Qarayeva, Samir Xankişiyev, Nərmin Xankişiyeva, Şəbnəm Quliyeva, Məhbubə Vaqifli və balaca dostum Muradarslan Rüstəmzadəyə sonsuz təşəkkürümü bildirirəm.

Mündəricat

Minnətdarlıq.....	2
Xülasə.....	4
Giriş.....	5
Tədqiqatın aktuallığı və elmi yeniliyi.....	6
Tədqiqatın məqsədi:	7
Tədqiqat sualı:.....	7
1. Ədəbiyyat icmalı	7
1.1. Müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarının əhəmiyyəti:.....	8
1.2. Magistratura təhsilinin müəllimlərin peşəkar fəaliyyətində rolu:.....	10
1.3. Müəllimlərin tədqiqat prosesində iştirakı:	12
2. Metodologiya	17
2.1. Metodoloji yanaşma:	17
2.2. Tədqiqat iştirakçıları:	18
2.3. Datanın əldə edilməsi:	19
2.4. Tədqiqatın etik əsasları:	19
2.5. Datanın təhlili:	20
2.6. Tədqiqatın məhdudiyyətləri:.....	20
3. Tapıntılar	21
4. Nəticə və müzakirə.....	59
5. Təvsiyələr:.....	62
Ədəbiyyat siyahısı:	64

Xülasə

Müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarının inkişafı təhsilin inkişafı baxımından önəmli istiqamətlər arasında yer alır. Müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntilərini və bu prosesdə yaşadıkları təcrübələri öyrənmək bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu tədqiqatda Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinə tabe olan ümumtəhsil məktəblərində fəaliyyət göstərən, həmçinin magistratura təhsili alan yeddi müəllimin tədqiqat prosesindən gözləntiləri və bu proseslə bağlı təcrübələri araşdırılıb. Tədqiqatın aparılmasında keyfiyyət metodundan, fenomenoloji yanaşmadan, tematik təhlildən istifadə olunmuşdur. Tədqiqat zamanı data yeddi müəllimlə aparılmış müsahibələrdən əldə olunmuşdur. Təhlillərin nəticələrinə əsasən magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntilərinin, əsasən, qarşılaşdıqları reallıqla üst-üstə düşmədiyi müəyyən olunmuşdur. Tədqiqat dərsləri alan müəllimlərin gözləntilərinin tədqiqat dərsləri almayan müəllimlərin gözləntilərinə nisbətən daha çox qarşılandığı müəyyən olunub. Bu prosesdə iştirak edən müəllimlərin bir çoxunun bilik və bacarıqlarını artırmaq yönündə müsbət, əməkdaşlıq, resursların əlçatanlığı, dəstəklənmə yönündə mənfi təcrübələr yaşadıkları məlum olub.

Açar sözlər: magistratura təhsili alan müəllimlər, tədqiqat prosesi, gözləntilər, təcrübələr

Giriş

Müasir təhsilin məqsədi yeniliyə açıq, yaradıcı, biliklərini daim inkişaf etdirən və əldə etdiyi yeni biliklərdən istifadə edə bilən şəxslər yetişdirməkdir. Bu məqsədə çatmağın əsas yollarından biri elm və texnologiya dünyası ilə ayaqlaşa bilən müəllimlərin yetişdirilməsidir. Müəllimlər təhsilin inkişafı prosesinin ən fəal iştirakçılarıdır. Müəllimlik peşəsi müəllimdən daim özünü inkişaf etdirməyi tələb edir. Magistratura təhsili müəllimlərin gücləndirilməsinin, inkişaf ehtiyaclarının qarşılınmasının bir yoludur (Tahmaz, 2019). Saylık və Hiçyılmazın (2021) tədqiqatının nəticələrinə əsasən, magistratura təhsili almaları müəllimlərin öz inkişafı ilə yanaşı çalışdıqları təhsil müəssisəsinə də onun inkişafı baxımından təsir edir.

Magistratura ali təhsil pilləsinin hər hansı ixtisas sahəsinin elmi tədqiqat, peşəkar məqsədlər üçün daha dərinlən öyrənilməsinə nəzərdə tutan təhsil səviyyəsidir (Təhsil haqqında Qanun, Maddə 22.4). Bu təhsil səviyyəsini bitirən müəllimlərin müstəqil tədqiqat apara bilmələri, əsas tədqiqat bacarıqlarına malik olmaları gözlənilir. Tədqiqat hər hansı bir şeyi, onun xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə aparılan dəqiq elmi araşdırmalardır (Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti, 2006: 287). Cəmiyyətin daim dəyişən ehtiyac və tələblərinə uyğun insan potensialının yetişdirilməsi baxımından tədqiqat bacarıqları böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan araşdırma aparma, problem həll etmə, tənqidi düşünmə bacarıqlarını öyrətməli olan müəllimlərin bu kompetensiyalara, ilk növbədə, özlərinin sahib olmaları çox vacibdir. Tədqiqatçı müəllim yetişdirmək təhsil sahəsinin inkişafı üçün mövcud problemləri müəyyən edə bilən, onları araşdırma, idarə edə bilən və müstəqil elmi araşdırmalarına əsaslanaraq həll yollarını müəyyən edə bilən yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq deməkdir. Tədqiqat bacarıqları tələbələrin dərin ixtisas biliklərinə sahib olmaq, yaradıcı, tənqidi düşünmək, praktik problemlərdən elmi problemlərin formalaşdırılması, problemləli vəziyyətləri başa düşmək kimi qabiliyyətlərində öz

əksini tapır (Allayarova, 2021). Müəllimlərin tədqiqat bilik və bacarıqları onların həm elmi, həm praktiki fəaliyyətləri üçün, aparılmış elmi araşdırmaları tətbiq çevirmələri üçün əhəmiyyətlidir. Çağdaş dövrün elm və texnologiya dövrü olduğu tez-tez vurğulanır. Elm və texnologiya sahəsində olan yeniliklərin əsas təməli elmi araşdırmalardır (Çakmak və b., 2015). Müəllimlərin elmi araşdırmaları tədris mühitində tətbiq olunarsa, tədrisin keyfiyyətinin artırılmasına, təhsil sisteminin ümumi effektivliyinə müsbət təsir edər. Magistratura təhsili alan müəllimlər həm nəzəri biliklərini dərinləşdirmək, həm də praktik problemlərin həllində daha effektiv olmaq üçün tədqiqat prosesinə cəlb olunurlar. Magistratura təhsili alan müəllimlərin bir qismi elmi araşdırmaların aparılması müddətində özlərini yetərli gördükləri halda, digər qismi bunun əksini düşünür (Korkmaz və b., 2011).

Magistratura təhsili alan müəllimlərlə bağlı məktəb rəhbərlərinin, müəllimlərin düşüncələrini araşdıran (Aküzüm, 2016; Saylık, 2021; Tahmaz, 2019), magistratura təhsilindən gözləntiləri və bu müddətdə müəllimlərin qarşılaşdıqları problemləri araşdıran (Alabaş və b., 2012; Altıok və b., 2018; Avcı & Akdeniz, 2021; Et & Gömleksiz, 2022; Gürel, 2020; Küçükoğlu və b., 2013; Ulusoy & Güçlü, 2020), tədqiqat prosesinin əhəmiyyətindən, müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarından və bu bacarıqların onların fəaliyyətinə təsirindən bəhs edən (Allayarova, 2021; Aksoy & Birol, 2021; Dombaycı & Ercan, 2017; Kafalı & Akçöltekin, 2023; Turgut və b., 2014; Turhan, 2023; Vezetiu, 2020; Yaralı, 2022), müəllim hazırlığında, müəllimlərin peşəkar inkişafında tədqiqat prosesinin əhəmiyyətindən də bəhs edən (Əsgərova & Məmmədov, 2024; İlyasov, 2018; Muradlı & Şahmuradova, 2022) müxtəlif tədqiqatlar var. Bu prosesin həyata keçirilməsi dövrünün araşdırılması isə təhsil sahəsində önəmli bir boşluğu təşkil edir.

Tədqiqatın aktuallığı və elmi yeniliyi

Ədəbiyyatların təhlili zamanı bu mövzunun araşdırılmasına beynəlxalq tədqiqatlarda yer ayrıldığı görünmüşdür. Buna baxmayaraq yerli ədəbiyyatlar təhlil olunduğu zaman

Azərbaycanda magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələrini, gözləntilərini araşdıran tədqiqatlara rast gəlinməmişdir. Bu araşdırma magistratura təhsili alan və eyni zamanda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntilərini, bu proseslə bağlı təcrübələrini araşdırmışdır. Müəllimlərin elmi araşdırmaları müddətində yaşadıkları təcrübələri, bu proseslə bağlı gözlənti və ehtiyaclarını öyrənmək onların motivasiya faktorlarını anlamağa, tədris və tədqiqat fəaliyyətlərini davam etdirmələri üçün dəstək mexanizmlərinin yaradılmasına kömək edə bilər. Bu araşdırmanın nəticələrinin müəllimlərin tədqiqat təcrübələrini və gözləntilərini nəzərə almaqla onların elmi və praktiki fəaliyyətlərinə müsbət təsir edə biləcək strategiyaların hazırlanmasına töhfə verəcəyi gözlənilir. Bu tədqiqat gələcəkdə bu mövzuda daha geniş miqyasda aparılacaq elmi araşdırmalar üçün mənbə rolunu oynayacaq.

Tədqiqatın məqsədi:

Bu araşdırmanın məqsədi magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesinə dair gözləntilərini və real təcrübələrini, onlar arasındakı fərqlilikləri müəyyənləşdirmək, bu fərqliliklərin səbəblərini təhlil etmək və əldə olunan nəticələr əsasında mövcud tədqiqat təcrübələrinin təkmilləşdirilməsi üçün tövsiyələr irəli sürməkdir.

Tədqiqat sualı:

1. Magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntiləri və bu proseslə bağlı təcrübələri nələrdir?

1. Ədəbiyyat icmalı

Müasir dövrdə müəllimlərin peşəkar inkişafında onların tədqiqat prosesində iştirak etməsi mühüm yer tutur. Bu proses təkcə akademik bilik qazanmaq deyil, həm də praktiki təcrübə ilə

əlaqəli öyrənmə və düşünmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi baxımından əhəmiyyətlidir (Kolb, 1984). Magistratura təhsili alan müəllimlər mövcud təcrübələrini nəzərdən keçirməklə yeni bilikləri həmin təcrübəyə uyğun şəkildə mənimsəyir və tədris fəaliyyətlərinə tətbiq edirlər. Onların öyrənmə ehtiyacları, maraqları və motivasiyaları əsasən şəxsi və peşəkar məqsədləri ilə bağlı olur. Bu isə yetkin öyrənənlər üçün xarakterik olan daxili motivasiya və təcrübəyə əsaslanan öyrənmə xüsusiyyətlərini ön plana çıxarır (Knowles, 1980). Tədqiqat fəaliyyətləri zamanı müəllimlər düşünərək öyrənmə, müşahidə və təhlil etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir, öz fəaliyyətlərində reflektiv yanaşma tətbiq edirlər. Bu reflektiv yanaşma onlara gələcək fəaliyyətlərini daha əsaslı şəkildə planlaşdırmaq və tədris keyfiyyətini artırmaq imkanı verir (Schön, 1983). Beləliklə, müəllimlərin magistratura səviyyəsindəki tədqiqat təcrübələri onların həm öyrənmə modellərinə, həm də pedaqoji fəaliyyətinə birbaşa təsir edir.

1.1. Müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarının əhəmiyyəti:

Biliyin beynəlxalq səviyyədə ən böyük güc kimi qəbul edildiyi zamanda təhsilin əsas məqsədi bilik əldə etməyi bacaran fərdlərdən ibarət cəmiyyət yaratmaqdır. Bilik cəmiyyəti yaratmaq kimi mühüm məsuliyyəti daşıyan müəllimlər özləri tədqiqat bacarıqlarına malik olmalıdırlar (Konokman və b., 2015). Bu baxımdan müəllimin həm praktiki, həm də elmi yanaşmaları bir araya gətirməsi önəmlidir. Təhsilin keyfiyyətini irəlilətmək məqsədilə müəllimlik peşəsi daxilində həm müəllim, həm tədqiqatçı olmaq vacibdir (Rausch, 2012). Müasir dövrdə tədris yalnız məlumat ötürmək deyil, onu əsaslandırmaq və təkmilləşdirməyi də əhatə edir. Müəllimlər təlim mühitini effektiv idarə edə bilmək üçün əsaslanmış nəzəriyyədən əldə etdikləri biliklərdən istifadə etməlidirlər (Thawinwong & Sanrattana, 2022). Eyni zamanda tədrisə yanaşma da elmi əsaslara söykənməlidir. Hər bir müəllim sinifdə tədqiqatlara əsaslanan yanaşmalardan istifadə etməlidir (Jabeen & Muhammed, 2010). Bu yanaşmalar texnoloji inkişafın təsiri altında dəyişən müəllim rolları fonunda daha da aktuallaşır. Yeni dövrün texnoloji inkişafı müəllimin

rolunu azaltmış kimi görünə də, tədris prosesini formalaşdırmaq baxımından ona böyük məsuliyyətlər yüklənib (Turgut və b., 2014). Beləliklə, müəllimin yalnız bilik ötürücüsü deyil, kompleks bacarıqlara malik rəhbər kimi çıxış etməsi vacibdir. Şagirdləri gələcək qlobal bazara hazırladığı üçün müəllimlər tənqidi düşüncə, problem həll etmə, ömürboyu öyrənmə kimi bacarıqlara yiyələnmişdirlər (Sulaiman & Ismail, 2020). Bu baxışlar həm də təhsilverənlər üçün nəzərdə tutulmuş normativ sənədlərdə də öz əksini tapır. Təhsilverənlərin etik davranış qaydalarına (2024) əsasən, müəllimlərdən peşəkarlıq səviyyələrini daim artırmaları və təhsilin nəticə və göstəriciləri üzrə araşdırmalar, təhlillər aparmaları gözlənilir. Buna görə də müəllimin tədris prosesinə tədqiqatçı mövqeyindən yanaşması zərurətə çevrilmişdir. Müasir təlimin tələblərinə cavab vermək üçün müəllimin tədris prosesinə tədqiqatçı mövqeyindən yanaşması məqsədəuyğundur (Muradlı & Şahmuradova, 2022). Bu mövqedən yanaşan müəllim isə daim araşdırıcı, sual verən və yenilikləri tətbiq edən şəxsdir. Təhsil-tədris müddətində daha məhsuldar olmaq üçün müəllimlərin tədqiqat aparmaq, sorğulamaq kimi bacarıqlara malik olmaları gözlənilir (Gürel, 2020). Bu bacarıqlar müəllimin elmi yanaşmaları praktikaya inteqrasiya etməsinə imkan verir. Məqsəd tədris və qərar qəbul etmə prosesində elmi araşdırmalardan əldə etdikləri bilik və bacarıqlardan istifadə etmək qabiliyyətinə malik müəllim yetişdirməkdir (Westbury və b., 2005). Bu səbəbdən tədqiqata əsaslanan müəllim təhsili müasir yanaşmalardan biri kimi qəbul olunur. Müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarının inkişafı və tədqiqata əsaslanan müəllim təhsili XXI əsrin yanaşması kimi müəllim təhsilinin yaxşılaşdırılması vasitəsi kimi qəbul olunub (Agud & Ion, 2019). Əslində, bu yanaşma müəllimi sadəcə məlumat ötürən yox, problemləri tədqiq edib həll yollarını axtaran subyektə çevirir. Yalnız tədqiqat yönümlü dəyişiminə səbəb olmaqla təhsil sahəsində qarşılaşdığı problemləri araşdırma bilən müəllim yetişdirmək mümkündür (Pipere & Salite, 2006). Bu da öz növbəsində müstəqil, əsaslandırılmış qərar verən müəllim modelini formalaşdırır. Müstəqil düşünən, tədqiqata əsaslanaraq qərar verə

bilən, qərarlarını arqumentlərlə əsaslandırma bilən müstəqil müəllim anlayışı tədqiqat ədəbiyyatını tənqidi şəkildə oxumaq bacarığını özündə əks etdirir (Westbury və b., 2005). Belə müəllimlərin fəaliyyətində yaradıcı yanaşma və səriştəlilik ön plana çıxır. Pedaqoji tədqiqatların aparılması yaradıcı müəllimlərin səriştəlilik tələb edən fəaliyyət sahələrindən biridir (İlyasov, 2018).

Tədqiqatlara cəlb olunan müəllimlər bu prosesdə mühüm düşüncə bacarıqları da qazanırlar. Elmi tədqiqat prosesində aktiv iştirak edən müəllimlərdə tənqidi düşüncə, sorğulama bacarıqları formalaşır (Turgut və b., 2014). Bu bacarıqlar isə müəllimlərin tədqiqat nəticələrini praktikaya tətbiq etmələrini asanlaşdırır. Müəllimlərdən gözlənilən aparılmış təhsil tədqiqatlarının nəticələrini öz tədris praktikalarına daxil etmələridir (Günyel & Bilgivar, 2023). Bununla yanaşı, tədqiqatlara aktiv şəkildə qoşulmaq müəllimlərin öz inkişafına da güclü təsir göstərir. Təhsil tədqiqatçılarının təcrübəsi göstərir ki, öyrənməni və peşəkar inkişafı gücləndirmək üçün təhsilin inkişafı prosesinin əsas iştirakçıları olan müəllimlərin təhsil araşdırmalarında iştirakı vacibdir (Molina & Lopez, 2023). Bu isə birbaşa olaraq onların peşəkar savadlılığına təsir edir. Tədqiqat savadlılığı müəllimlərin hərtərəfli peşəkar inkişafı üçün əsaslı baza təşkil edir (Basco, 2023). Bununla belə, bu sahədə bütün nəticələr eyni istiqamətdə deyil. Akademik fəaliyyətin müəllimlərin tədqiqat və sorğulama bacarıqlarına təsirini göstərən bu tədqiqatların əksinə olaraq, Yaralının (2022) tədqiqatı akademik fəaliyyətin müəllimlərin sorğulama bacarıqlarına əsaslı təsir etmədiyini göstərir.

1.2. Magistratura təhsilinin müəllimlərin peşəkar fəaliyyətində rolu:

Bilik əsaslı cəmiyyətdə mövcud universitet modeli müəllim hazırlığında bacarıq əsaslı yanaşmanı, müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarına malik olmasını tələb edir (Moreira və b., 2023). Bu yanaşma ali təhsilin tədqiqat funksiyası ilə əlaqələndirilir. Ali təhsilin əsas funksiyalarından biri tədqiqatdır (Basco, 2023). Yüksək bacarıqlara malik olan müəllim sayını artırmağın yollarından biri onların magistratura təhsili almasıdır (Saylık & Hiçyılmaz, 2021). Bu,

magistratura səviyyəsinin müəllimlərin tədqiqat yönümlü inkişafında əhəmiyyətli rol oynadığını göstərir. Magistratura təhsil səviyyəsinin məqsədi müəllimləri və ya müəllim namizədlərini gələcək fəaliyyətlərində tədqiqat yanaşmalarını tətbiq etməyə hazırlamaqdır (Impedovo & Williams, 2022). Bu mərhələdə tədris yalnız bilik ötürməkdən ibarət olmur, eyni zamanda düşünən və araşdıran müəllim formalaşdırmaq məqsədi daşıyır. Bacarıqlı müəllim üçün hazır biliklərin çatdırılması kifayət deyil (Tfaily, 2023). Bu səbəbdən də elmi araşdırma bacarıqları müasir müəllim profilində mühüm yer tutur. İyirmi birinci əsrin əsas bacarıqlarından olan elmi araşdırma bacarıqları magistratura təhsili olan müəllimlərdə daha çox müşahidə olunur (Akçöltekin & Kafalı, 2023). Bu vəziyyət magistr təhsilli müəllimlərin tədqiqata əsaslanan qərarvermə və sinifdə fərqli yanaşmalar tətbiq etmə ehtimalını artırır. Tədqiqatçı müəllimlər yetişdirməyə fokuslanmış təhsil sistemlərində müəllim kimi fəaliyyət göstərən şəxslərin magistratura təhsili alması, tədqiqat aparması kimi tələblər var (Aga, 2024; Əsgərova & Məmmədov, 2024; Westbury və b., 2005). Bu tələblər magistr təhsilinin yalnız formal deyil, həm də funksional baxımdan vacib olduğunu göstərir. Magistratura təhsili müddətində tədqiqat proqramlarında iştirak edən müəllimlərin işlədikləri təhsil müəssisələrində tədqiqat təcrübələrini təkmilləşdirmək, onlara xaricdən tətbiq edilən tələbləri qiymətləndirmək qabiliyyətləri formalaşır (Raltson və b., 2017). Bu da müəllimlərin yalnız yerli deyil, eyni zamanda global təhsil tendensiyalarını təhlil edə bilməsini təmin edir. Elmi araşdırma bacarıqları problem ortaya çıxarmağı, nəticələri əlaqəli digər elmi araşdırmalarla müqayisə edə bilməyi, tövsiyələr verə bilməyi tələb edir (Uzunöz & Meydan, 2017). Bu bacarıqlar isə müəllimin sinifdə daha səmərəli qərarlar qəbul etməsinə zəmin yaradır. Saylık və Hiçyılmazın (2021) tədqiqat nəticələrinə əsasən, magistratura təhsili alan müəllimlərin digərlərindən fərqli olaraq ortaya çıxan problemlərə fərqli yanaşmaları, sürətli formada təsirli həllər yarada bilmələri düşünülür. Bu fərq müəllimin təcrübəsini elmi baxışla zənginləşdirməsinin göstəricisi kimi qəbul edilə bilər. Müəllimlər,

əsasən, şəxsi inkişaf və ixtisaslarındakı yenilikləri araşdırıb tətbiq edə bilmək üçün magistratura təhsili alırlar (Alabaş və b., 2012). Bu göstərir ki, müəllimlər magistratura təhsilini həm peşəkar, həm də şəxsi inkişaf aləti kimi görürlər. Müəllimlərin magistratura təhsilindən akademik fayda, əldə edəcəkləri bilik və bacarıqları siniflərinə yansıtmaq kimi gözləntiləri var (Baş, 2013). Bu gözləntiləri onların tədris keyfiyyətini yüksəltmək arzusu ilə əlaqələndirmək olar. Müəllimlər magistratura təhsilinin elmi araşdırmalar vasitəsilə biliyin əldə olunmasına, şagirdlərlə daha sağlam münasibət qurmağa müsbət təsir edəcəyini gözləyirlər (Gürel, 2020). Gökalpın (2021) tədqiqatı göstərir ki, magistratura təhsili alan müəllimlər digərlərindən fərqli olaraq elmi araşdırmalardan daha çox xəbərdardırlar. Bu onların tədqiqatların nəticələrindən daha səmərəli şəkildə faydalana bildiklərini göstərir. Tədqiqat üstünlüyü pedaqoji bacarıqlardan daha çox qiymətləndirilir (Moreira və b., 2023). Bu tendensiya tədqiqat mədəniyyətinin müəllim təhsilinə təsirinin artdığını ortaya qoyur. Magistratura təhsili alan müəllimlər bu təhsili almayanlara nisbətən öz peşələrinə daha müsbət münasibət göstərirlər (Gürel, 2020). Bu münasibət onların peşəkar motivasiyasını və davamlı inkişaf istəklərini gücləndirir. Magistratura təhsili almağın müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarına müsbət istiqamətdə təsir etdiyi müşahidə olunur (Velioglu & Özdemir, 2023). Beləliklə, magistratura təhsili təkcə akademik dərəcə deyil, həmçinin müəllimlik peşəsində keyfiyyət yüksəlişinin vasitəsi kimi dəyərləndirilə bilər.

1.3. Müəllimlərin tədqiqat prosesində iştirakı:

Magistratura təhsilində aparılan tədqiqatlar yeni biliklərin yaradılması, öyrənilən sahədə keyfiyyətin artmasına da yönəlmişdir (Alabaş və b., 2012). Bu baxımdan magistratura təhsili təkcə nəzəri biliklərin qavranılması deyil, eyni zamanda elmi yanaşmaların praktikada tətbiqi üçün vasitə kimi çıxış edir. Bu təhsil səviyyəsinin iştirakçıları tənqidi düşünməyə, tədqiqat yönümlü fəaliyyətlərə təşviq edilməlidirlər (Bueno, 2023). Çünki tənqidi düşüncə və tədqiqat bacarıqları müəllimin peşəkar inkişafı üçün əsas komponentlərdəndir. Yeni tədris standartları

müəllimlərin akademik öyrənməni dəstəkləməsinə yönəlmişdir (Patrick və b., 2023). Bu standartlar müəllimin yalnız informasiya ötürən deyil, eyni zamanda bilik yaradan şəxs kimi formalaşmasını hədəfləyir. Müəllimlərin tədqiqat prosesindən əldə etdikləri biliklər təhsilin planlaşdırılmasında, idarə olunmasında inkişaf və qərar qəbul etmək üçün istifadə oluna bilər (Semathong, 2023). Beləliklə, tədqiqat fəaliyyəti müəllimin idarəçilik və qərarvermə bacarıqlarını da inkişaf etdirir. Bu tədqiqat prosesində iştirak edən müəllimlərin tədris prosesində qarşılaşacaqları problemlərin öhdəsindən gələ biləcəkləri, öz şagirdlərinə də elmi, tənqidi yanaşma bacarığı aşılayacaqları gözlənilir (Küçükoğlu və b., 2014). Bu isə müəllimin yalnız özünü deyil, həmçinin şagirdlərini elmi düşüncəyə yönəltməsi baxımından əhəmiyyətlidir. Təhsil idarəçiliyi peşəkar müəllim yetişdirmək prosesində onların bilik əldə etmək bacarıqlarına xüsusi önəm verir (Thawinwong & Sanrattana, 2022). Bu vurğulanan önəm tədqiqat bacarıqlarının müəllimlik peşəsinin ayrılmaz bir hissəsi kimi qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur. Müəllimlərin öz sahələrində tədqiqat aparması ondan tələb olunan keyfiyyətlərin inkişafını təşviq edə bilər (Tfaily, 2023). Bu onu göstərir ki, tədqiqat fəaliyyəti müəllimlərin şəxsi və peşəkar performansına birbaşa təsir edir. Fəaliyyət araşdırması nəzəriyyə ilə təcrübəni davamlı qarşılıqlı əlaqədə birləşdirir, təhsilin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədi güdür (Pipere & Salite, 2006). Nəzəri biliklərin praktikaya inteqrasiyası isə müəllimin sinifdəki fəaliyyətinə məqsədyönlülük qazandırır. Müəllimlərin öz rollarını qərarverici və bilik yaradan olaraq yenidən bərpa etmələri lazımdır (Ginsberg, 2023). Bu dəyişiklik müəllimin tədrisə yanaşmasında çevikliyi və müstəqilliyi təşviq edir. Tədqiqat düşüncəsi müəllimlərə situativ şərtlərə sürətli reaksiya verməklə təcrübələrini sistemli şəkildə fəaliyyətinə adaptasiya etmək bacarığını təmin edir (Willison, 2024). Bu isə dəyişən tədris şəraitinə uyğunlaşma və strateji qərarlar vermək imkanını artırır. Tədqiqat yanaşmalı müəllim düzgün istiqamətləndirmə ilə bilik əldə etməyə təşviq edir (Nikolic, 2024). Bu cür müəllimlər bilik axtarışında fəal, məqsədyönlü və tənqidi yanaşmaya

malik olurlar. Müəllimlərdən təhsil liderləri kimi özlərini tədqiqatçı olaraq görməkləri gözlənilir (Ginsberg, 2023). Müəllimlər özlərini tədqiqatçı kimi qəbul etdikdə tədris yenilikləri prosesində aktiv iştirakçılara çevrilirlər (Agud & Ion, 2019). Bu da onların yenilikləri qəbul etmə və tətbiq etmə qabiliyyətini artırır. Müəllimlər sübutlara əsaslanan təcrübələri effektiv şəkildə tətbiq edə bilmək üçün tədqiqatın əsaslarını nəzərə almalıdırlar (Samosa, 2021). Beləliklə, sübutlara əsaslanan yanaşma müəllim qərarlarının daha etibarlı və səmərəli olmasını təmin edir. Tədqiqat prosesində iştirak edən müəllimlər əldə etdikləri bilikləri məktəblərinin inkişafına kömək üçün istifadə edəcəklərini vurğulayırlar (Raltson və b., 2017). Fərqli sahələrdən olan müəllimlər təhsil tədqiqatlarının zəruriliyinə inanır, bu tədqiqatlardan təhsil mühitində faydalanırlar (Günyel & Bilgivar, 2023). Bu inam müəllimlər arasında elmi mədəniyyətin formalaşmasına səbəb olur. Müəllimlərin özlərinin işlərinə inteqrasiya edərək müəyyən etdikləri ehtiyacları əsasında yaranmış tədqiqatları onlara tədris mühitlərini əsaslandırılmış metodologiya ilə öyrənmək imkanı verir (Leaman & Dilucchio, 2023). Bu onların tədris fəaliyyətinə elmi əsaslı baxış bucağı ilə yanaşmasına şərait yaradır. Müəllimlərin tədqiqatla məşğul olmaları səmərəli tədris strategiyalarını dərinlən anlamaları üçün zəruridir (Basco, 2023). Bu anlayış onlara sinifdə şagirdlərin ehtiyaclarına uyğun fərqli yanaşmalar tətbiq etməyə imkan verir. Uzunöz və Meydanın (2017) apardıqları araşdırmanın nəticələrinə əsasən, müəllimlər tədqiqat prosesində öz bacarıqlarını yetərli hesab etmirlər, uyğun elmi mənbə seçməkdə çətinlik çəkirlər. Bu vəziyyət müəllimlərin elmi tədqiqatlara hazırlıqlarında bəzi boşluqların olduğunu ortaya qoyur. Tədqiqat yanaşmaları müəllimlər tərəfindən kifayət qədər tətbiq olunmur (Nikolic, 2024). Bu isə tədqiqatın praktikaya inteqrasiyasında mövcud maneələri gündəmə gətirir. Müəllimlər tədqiqat prosesinin tələblərini yerinə yetirmədiklərinə inanırlar (Rausch, 2012). Bu inamsızlıq onların elmi fəaliyyətə qatılmaq motivasiyasına mənfi təsir göstərə bilər. Reallıqda vaxt məhdudluğu və motivasiya çatışmazlığı səbəbindən müəllimlərin öz sahələrində tədqiqatlarda iştirakı uğurlu

olmur (Semathong, 2023). Bu praktiki çətinliklər tədqiqat fəaliyyətinə mane olan əsas amillərdəndir. Grynovanın (2020) tədqiqatının nəticələrinə əsasən, ali təhsil müddətində tədqiqat işinə yetərli diqqət ayrılmamasına görə müəllimlərdə ən az inkişaf etmiş bacarıqlar tədqiqat bacarıqlarıdır. Bu, ali təhsildə tədqiqat təliminin yenidən nəzərdən keçirilməsinin vacibliyini göstərir. Müəllimlərin tədqiqat prosesində kifayət qədər istəklilə olmadıqları, problemi müəyyən etməkdə çətinlik çəkdikləri müşahidə olunur (Velioğlu & Özdemir, 2023). Davamlı olaraq müəllimlərin statistik olaraq elmi araşdırma bacarıqlarının daha üstün olduğu, tədqiqatlara qarşı müsbət düşüncədə olduqları görülür (Dombaycı & Ercan, 2017). Bu özünü inkişaf etdirmə vərdişlərinin tədqiqat bacarıqları ilə birbaşa əlaqəli olduğunu sübut edir. Elmi araşdırmalarda iştirak edən müəllimlərin araşdırma müddətindən sonra öncəkinə nisbətən qarşılaşdıqları problemləri həll edə bilən daha bilgili müəllim olduqlarını düşündükləri müşahidə olunub (Küçükoğlu və b., 2014). Tədqiqat bacarıqlarına qarşı məmnuniyyət duyan müəllimlərin öz ixtisaslarına qarşı da məmnuniyyətləri yüksəkdir (Akçöltekin, 2019). Bu göstərir ki, tədqiqat fəaliyyəti ilə peşəkar məmnuniyyət arasında pozitiv əlaqə var. Magistratura təhsili alan tələbələr araşdırma müddətində tədqiqat aparmaq üçün yetərli biliyə malik olmadıqlarını vurğulayırlar (Turhan, 2023). Bu, tədqiqat bacarıqlarının inkişafı üçün daha sistemli, dəstəkləyici təlimlərə ehtiyac olduğunu göstərir. Müəllimlərin öz sahələrində tədqiqat apara bilmələri üçün təlimlərə ehtiyacları var (Samosa, 2021). Avcı və Akdenizin (2021) araşdırmaları göstərir ki, magistratura təhsilini elmi araşdırmalarda iştirak etmək üçün seçən müəllimlər tədqiqat prosesində mənbələrə çatımlılıq, icazələrin alınması kimi məsələlərdə çətinliklə qarşılaşırlar. Bu çətinliklər tədqiqatın icrasına mane olan praktik amillər kimi qiymətləndirilə bilər. Magistratura təhsili alan müəllimlərin elmi araşdırmalarla bağlı daha az qayğılı olduqları müəyyən olunub (Altıok və b., 2018). Bu göstərir ki, tədqiqat təcrübəsi artdıqca müəllimlər tədqiqat prosesində özlərini daha rahat hiss edirlər. Tədqiqat təcrübəsi az olan müəllimlərdə özünə inamsızlıq, narahatlıq müşahidə

olunur (Samosa, 2021). Bu da onların elmi fəaliyyətlərə qatılmasını əngəlləyən psixoloji maneə kimi çıxış edir. Tədqiqat təcrübəsi daha çox olanların akademik motivasiyası daha yüksəkdir (Saracaloğlu, 2008). Bu, təcrübə ilə tədqiqat motivasiyası arasında qarşılıqlı təsirin mövcud olduğunu göstərir. Müəllimlər tədqiqat dizayn etdikdə və məlumat topladıqda qərar qəbul edən daha böyük səlahiyyətli şəxslərə çevrilirlər (O'Connor və b., 2006). Bu səlahiyyət artımı onların məktəbdə liderlik rolunu daha effektiv şəkildə yerinə yetirmələrinə şərait yarada bilər.

Müəllimlərin tədris müddətində, sinif daxilində qarşılaşdıqları problemləri araşdırıb elmi əsaslarla həll yolu tapmaları tədrisin keyfiyyəti üçün çox önəmlidir. Çağdaş təhsildə elmi tədqiqatlar və fəaliyyət tədqiqatlarının müsbət təsirləri müəllimlərin təhsil araşdırmalarına aktiv şəkildə qatılmağının önəmini daha çox ortaya qoymuşdur (Karatay & Taş, 2021). Fəaliyyət tədqiqatı özündə ortaya çıxan problemlərin anlaşılmasına, həll edilməsinə yönəlmiş təhlili ehtiva edən bir prosesdir (Tezcan və b., 2016). Bu prosesin tətbiqi yalnız fərdi deyil, həm də institusional səviyyədə dəyişikliklərə səbəb ola bilər. Fəaliyyət yönümlü tədqiqat bu prosesin icrasına şərait yaradıqda məktəb və daha böyük səviyyədə inkişafa səbəb ola bilər (James & Augustin, 2017). Beləliklə, müəllimlər sinif daxilində apardıqları tədqiqatlar vasitəsilə həm özlərini, həm də təhsil müəssisəsini inkişaf etdirə bilərlər. Müəllimlər etdikləri fəaliyyət araşdırmaları sayəsində öz müəllimlik təcrübələrini izləmək, dəyərləndirmək və inkişaf etdirmək şansı qazanırlar (Baysal & Ocak, 2018). Bu da müəllimlərin peşəkar kimliyini formalaşdırmaqda mühüm rol oynayır. Fəaliyyət tədqiqatı aparan müəllimlərin bunu güclü və onları gücləndirən bir peşəkar inkişaf forması kimi qəbul etdiklərinə dair əhəmiyyətli dəlillər mövcuddur (Burns və b., 2019). Bu tədqiqat növünü səmərəli şəkildə yerinə yetirmək üçün müəllimlərin nəzəri və metodoloji biliklərə sahib olması əsas şərtidir. Beyhanın (2013) tədqiqatı göstərir ki, bir çox növləri olan fəaliyyət araşdırmasının mərhələlərini düzgün yerinə yetirmək üçün müəllimlərin problemi müəyyən etməkdə, data toplamaqda, onları təhlil etməkdə lazım olan elmi biliklərə

sahib olması vacibdir. Bu biliklər müəllimin tədqiqat prosesində daha məqsədyönlü və sistemativ hərəkət etməsinə imkan yaradır. Fəaliyyət yönümlü tədqiqat müəllimlərin ilkin və davamlı peşəkar inkişafında geniş istifadə olunduğu üçün bu tədqiqatı aparan müəllimin öz tədqiqat qabiliyyətinə güvənməsi vacibdir (McNiff & Whitehead, 2005). Hər bir müəllim bu prosesə eyni səviyyədə hazırlıqlı olmaya bilər. Cain (2011) şəxsi təcrübəsində tədqiqat prosesi ilə yaxından tanış olmayan müəllimlərin fəaliyyət tədqiqatı haqqında yanlış təsəvvürdə olduğu, bu cür tədqiqatları yanlış formada apardıqlarını müşahidə edib. Bu isə tədqiqatların effektivliyini azalda, gözlənilən nəticələrin əldə olunmasına maneə yarada bilər. Bütün faydalarına baxmayaraq bu prosesdə müəllimlər müxtəlif çətinliklərlə qarşılaşırlar (Burns və b., 2019). Bu çətinliklər, əsasən, müəllimlərin araşdırma bacarıqları və elmi hazırlıq səviyyəsi ilə əlaqəlidir. Baysal və Ocak (2018) tədqiqatları nəticəsində müəllimlərin fəaliyyət araşdırmalarında qarşılaşdıqları çətinliklərin yaranma səbəblərindən birinin müəllimlərin araşdırma bacarıqlarının zəif olması olduğunu müəyyən ediblər.

Magistratura təhsilinin müəllimlərin fəaliyyətində rolunu, müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarının əhəmiyyətini, tədqiqat prosesində iştirakını və bu prosesdəki çətinliklərini araşdıran tədqiqatlara əlavə olaraq bu tədqiqat magistratura təhsili alan, eyni zamanda pedaqoji fəaliyyət göstərən müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntilərini və bu proseslə bağlı təcrübələrinin, gözləntiləri ilə real təcrübələri arasındakı uyğunsuzluqların müəyyən olunmasını hədəfləyir.

2. Metodologiya

2.1. Metodoloji yanaşma:

Bu tədqiqatda əsas məqsəd Azərbaycanda magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntilərini, bu proseslə bağlı təcrübələrini ətraflı şəkildə öyrənmək, onlar

arasındakı uyğunsuzluqları müəyyən etmək və təhlil etmək olduğundan bu tədqiqat keyfiyyət tədqiqatları metodlarından olan fenomenoloji yanaşma ilə aparılıb. Şahbazova görə (2019), keyfiyyət tədqiqatçıları üçün sözlər, ifadələr əsas diqqət mərkəzindədir və bu araşdırmalarda əsas məqsəd şəxslərin və təşkilatların davranış və fəaliyyətinin motivlərini, onların fikirlərini müfəssəl şəkildə, təfsilata vararaq öyrənməkdir. Fenomenoloji tədqiqatlarda məqsəd fərdlərin yaşadıkları təcrübələrdən yola çıxaraq həmin təcrübələrin təsviri, bu təcrübələrlə bağlı fərdi baxış bucaqlarının, düşüncələrinin üzə çıxarılmasıdır (Avcı & Akdeniz, 2021). Bu tədqiqat Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinə tabe olan ümumtəhsil məktəblərində çalışan, həmçinin magistratura təhsili alan müəllimlərin iştirakı ilə həyata keçirilib.

2.2. Tədqiqat iştirakçıları:

Tədqiqat iştirakçıları Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinə tabe olan ümumtəhsil məktəblərində fəaliyyət göstərən, həmçinin magistratura təhsili alan yeddi müəllimdən ibarətdir. Tədqiqat zamanı iştirakçılar qartopu adlanan qeyri-təsadüfi seçmə yanaşması ilə müəyyən edilib. Keyfiyyət sahə tədqiqatlarında geniş istifadə olunan bu yanaşmada müsahibədə iştirak edən şəxslərdən növbəti müsahibələr üçün müsahiblərin tapılması istənilir, bu yanaşma özlüyündə araşdırma üçün vacib detalların öyrənilməsinə xidmət edə bilər (Babbi, 2022). Müsahibələrdə iştirak könüllülük prinsipi ilə təşkil olunub. Creswellə görə (2017), keyfiyyət tədqiqatlarında seçmə sayının çox olması dərin araşdırmaya mane ola bilər, artırılan hər bir şəxs analiz üçün daha çox zaman sərf etməyə səbəb ola bilər. Bu səbəbdən müsahibədə data doyumluluğu əldə edildiyi, cavablarda təkrarlanma müşahidə olunduğu üçün müsahibələr yeddinci müsahibədən sonra dayandırılmışdır. Tədqiqat iştirakçıları haqqında demoqrafik məlumatlar Cədvəl 1-də öz əksini tapmışdır.

Cədvəl 1: Tədqiqat iştirakçıları haqqında demoqrafik məlumatlar

Müsahib	Təcrübə	Yaş	Cins	İxtisas

M1	12 il	33	Q	İngilis dili müəllimi
M2	2 il	23	Q	Biologiya müəllimi
M3	1 il 6 ay	25	Q	Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi
M4	13 il	36	Q	Biologiya müəllimi
M5	8 il	35	Q	İbtidai sinif müəllimi
M6	4 il	26	Q	İnformatika müəllimi
M7	2 il	32	Q	İnformatika müəllimi

2.3. Datanın əldə edilməsi:

Tədqiqat üçün data müsahibələr vasitəsilə əldə edilib. Müsahibə zamanı müsahibə aləti kimi hazırlanan müsahibə protokolundan istifadə olunub. Bu protokol tədqiqatçı tərəfindən hazırlanan, veriləcək sualların, cavabları qeyd etmək üçün boşluqların yer aldığı formalardır. Əsasən, açıq suallardan ibarət olan protokol sualları xatırlamaq, müsahibə zamanı qeydlər aparmaq üçün daha əlverişlidir (Creswell, 2017). Müsahibə protokolu Creswellin nümunəsi (Creswell, 2017, s.292, şəkil 7.7) əsasında tədqiqatçı tərəfindən hazırlanıb. İki mütəxəssisin rəyi əsasında düzəlişlər edildikdən sonra üç müsahibə pilot tətbiq edilmiş, təkrar düzəlişlər edildikdən sonra data toplanılması mərhələsinə başlanılmışdır. Müsahibələr 19-32 dəqiqə müddəti əhatə etmişdir.

2.4. Tədqiqatın etik əsasları:

Müsahibədə iştirak etməsi üçün razılığı alınmış şəxslərlə öncədən etik sözləşmə forması imzalanıb, tədqiqatın məqsədi haqqında yenidən məlumat verilib. İştirakçılar məlumat toplandıqdan sonra iştirakçıların adlarının təxəllüslərlə əvəz olunacağı, iştirakçı kimliyinin maskalanacağı, təhlil olunan məlumatların tədqiqat işinə daxil ediləcəyi, hər hansı suala cavab verməkdən və ya tədqiqatda iştirak etməkdən istənilən vaxt imtina edə biləcəkləri haqqında

öncədən məlumatlandırılıblar. İştirakçıların icazəsi ilə müsahibə zamanı səs yazıları qeydə alınıb, daha sonra müsahiblərin fikirləri olduğu kimi yazıya köçürülüb. Təhlil zamanı müsahiblər müsahibə ardıcılığına uyğun olaraq “M1, M2, M3 və s.” kimi kodlarla qeyd olunmuş, kimlikləri gizlədilmişdir.

2.5. Datanın təhlili:

Müsahibələr vasitəsilə əldə olunan datanın təhlili zamanı tematik təhlil metodundan istifadə olunub. Bu, toplanan informasiyanın mövzulara görə təsnif edilərək proseslər, hadisələr, verilən cavablar, nəticələr arasındakı əlaqələrin müəyyən olunması məqsədilə istifadə olunan təhlil metodudur (Şahbazov, 2019). Datanın analizi müddətində müsahibə zamanı aparılan qeydlər, transkriptlərin təhlili, müsahiblərin cavablarındakı ortaq nüanslar nəzərə alınaraq kodlar yaradılıb, onların arasındakı əlaqələr müəyyən olunub.

2.6. Tədqiqatın məhdudiyyətləri:

Tədqiqat iştirakçıları Azərbaycanın on üç Regional Təhsil İdarəsindən biri olan Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinə tabe olan ümumtəhsil məktəblərində çalışan müəllimləri əhatə edir. Tədqiqatın nəticələri yalnız bu regionda fəaliyyət göstərən yeddi müəllimin təcrübə və gözləntilərinə əsaslandığı üçün bu nəticələr digər regionlara aid edilə, ümumiləşdirilə bilməz. Tədqiqatda iştirak edən müəllimlər qartopu adlanan qeyri-təsadüfi seçmə yanaşması ilə müəyyən edildiyi üçün iştirakçılar müxtəlif mühitə malik məktəblərdə fəaliyyət göstərən, fərqli şərtlər daxilində müxtəlif universitetlərdə magistratura təhsili alan şəxslərdir. Bu müxtəliflik tədqiqatın nəticələrinə də təsir edə bilər. Tədqiqat zamanı data yalnız onlayn müsahibələr vasitəsilə əldə edilib.

3. Tapıntılar

Araşdırma nəticəsində əldə edilən tapıntılar müsahiblərin fikirləri əsasında müəyyən olunan mövzulara bölünmüş və müsahiblərin fikirlərindən verilən sitatlar əsasında ümumiləşdirilmişdir.

Tematik təhlil nəticəsində Cədvəl 2-də əksini tapan doqquz mövzu müəyyən olunmuşdur.

Cədvəl 2: Tədqiqat mövzuları

Mövzular
1. Tədqiqatın önəmi və rolu
2. Tədqiqat prosesindən gözləntilər
3. Tədqiqat bacarıqları və əvvəlki hazırlıq
4. Tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələr
5. Tədqiqat prosesində dəstəklənmə
6. Elmi rəhbərin tədqiqat prosesində rolu
7. Tədqiqat prosesindəki ehtiyaclar
8. Tədqiqat prosesinin peşəkar fəaliyyətə təsiri
9. Tələb olunan dəyişiklik və dəstəklər

3.1. Tədqiqatın önəmi və rolu

Cədvəl 3: Mövzu 1-Tədqiqatın önəmi və rolu

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tədqiqatın önəmi və rolu	Düşüncə tərzinə təsir və bilik mənbəyi	“Analitik düşüncəni öyrədir”, “Analitik düşünmə yaradır”, “Analitik baxışlarını formalaşdırmaq”, “Çox böyük rola malikdir”, “Önəmli faktorlardan biri”, “Biliklərin artmasına səbəb olur”, “Daha dərin biliklərə yiyələnmək”, “Daha çox bilik əldə etmək”	M1 M6 M7 M1 M2 M5 M6 M7
	Bacarıqların formalaşması	“Araşdırmağı, qərar verməyi öyrədir”, “Daha çox araşdırmağa başladım”, “Hərtərəfli araşdırmağa gətirib çıxarır”	M1 M2 M6

Cədvəl 3-ə əsasən, tədqiqatın önəmi və rolunu düşüncə tərzinə təsir və bilik mənbəyi, həmçinin bacarıqların formalaşması kateqoriyalarına bölmək olar.

Düşüncə tərzinə təsir və bilik mənbəyi

Tədqiqat prosesini önəmli edən cəhətlərindən biri bu prosesdə iştirak edən şəxslərin düşüncə tərzinin dəyişməsində, onlarda analitik düşüncə tərzini formalaşdırmaqda və daha dərin elmi biliklər əldə edilən mənbə kimi öz təsirini göstərməsidir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı formada öz əksini tapmışdır:

M1: "Magistratura təhsilində düşünürəm ki, tədqiqat çox böyük rola malikdir. Çünki tədqiqat tələbələrə, ilk növbədə, araşdırmağı, analitik düşüncəni öyrədir".

M2: "Mənə görə, tədqiqat prosesi magistr təhsili üçün önəmli faktorlardan biridir. Tədqiqat prosesi olmasa, düşünürəm ki, magistr təhsilinin elə bir effekti olmur".

M4: "...Deməyim odur ki, tədqiqatın tapıntıları bizə yeni baxış açısı formalaşdırmaqda kömək olur, bəzən axtardığımız sahədəki boşluqlar bizə yeni bir sahəyə yönəlməyə dəstək verir".

M5: "Daha çox elmi məlumat toplayırsan, insanda daha çox biliklərin artmasına səbəb olur"

M6: "Elə başa düşürəm ki, tədqiqat prosesi ən çox ona kömək edir ki, insanda analitik düşünmə yaradır; daha dərin biliklərə yiyələnməyə gətirib çıxarır".

M7: "Bu proses mənim üçün elmi düşüncənin dərin köklərini, analitik baxışlarını formalaşdırmaq və ixtisas sahəmdə daha çox bilik əldə etmək deməkdir".

Müsahiblərin fikirlərinə əsasən, tədqiqat prosesi magistratura təhsilini daha effektiv edən səbəblərdən, önəmli rolu olan proseslərdən biridir. Onlar üçün bu proses yalnız bir akademik funksiya daşımır, həmçinin onların elmi və şəxsi inkişafına güclü təsir göstərən bir təcrübə rolunu oynayır. M1 və M2 tədqiqat prosesini böyük rola malik, önəmli faktor kimi dəyərləndirirlər. M1 tədqiqatın tələbələrə araşdırmağı, analitik düşüncəni öyrətdiyi qənaətindədir.

M4 tədqiqat tapıntılarının yeni baxış bucağı yaratmaqda kömək etdiyini, axtarışlar nəticəsində tapılan boşluqların yeni sahəyə yönəlməyə dəstək olduğunu düşünür. M5, M6 və M7-nin fikirlərindəki ortaq məqamlar göstərir ki, tədqiqat prosesi daha çox bilik əldə etməyə şərait yaradır.

Bacarıqların formalaşması

Tədqiqat prosesi araşdırma aparmaq, qərar vermə, tətbiq etmə, elmi mənbələrdən istifadə etmə kimi bacarıqların formalaşmasında rol oynayır. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı formada öz əksini tapmışdır:

M1: "Araşdırmağı öyrədir, elmi metodologiyadan necə istifadə etməyi öyrədir...hər hansı bir qərar verərkən onlara vəziyyətə uyğun necə qərar verməyi, həm də tətbiq etməyi öyrədir".

M2: "...mən daha çox araşdırmağa, daha çox məlumat toplamağa başladım".

M6: "Tədqiqat deyəndə daha çox tətbiq etmək ağıma gəlir...hərtərəfli araşdırmağa gətirib çıxarır".

M1 qeyd edir ki, tədqiqat prosesi araşdırmağı, elmi metodologiyadan necə istifadə etməyi, həmçinin vəziyyətə uyğun qərar verməyi, tətbiq etməyi öyrədir. M2 tədqiqat prosesindən sonra daha çox araşdırmağa başladığını vurğulayır. M6 isə tədqiqatın tətbiq etməyi xatırlatdığını, onun hərtərəfli araşdırmağa səbəb olduğunu vurğulayır. Müsahiblərin fikirləri tədqiqat prosesinin elmi biliklərlə yanaşı, müxtəlif bacarıqların da formalaşmasında önəmli rol oynadığını göstərir.

3.2. Tədqiqat prosesindən gözləntilər

Cədvəl 4: Mövzu 2-Tədqiqat prosesindən gözləntilər

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
	İlkin gözləntilər	"Gözləntim yox idi",	M1, M2

Tədqiqat prosesindən gözləntilər		“Nələrsə kəşf edəcəyəm”, “Öyrədici təlimlərin olması”, “Tədqiqatları çox azdır”, “Daha çox bilik əldə etmək”, “Daha çox tətbiq etmək”, “Daha sistemli olacağını düşünürdüm”	M1 M3 M4 M5 M6 M7

	Reallıqdan fərqlənən gözləntilər	“Daha xüsusiləşdi”,	M1
		“Gözləntilərim artdı”,	M2
		“Gözləntilərim qarşılanmadı”,	M3
		“Yetərincə tədqiqatlar aparılır”,	M4
		“Gözləntilərimdən tam nəticə əldə etməmişəm”,	M5
		“Tətbiq istifadə olunmur”,	M6
		“Gözləntilərimlə real vəziyyət arasında ciddi fərq var”	M7

Cədvəl 4-ə əsasən, tədqiqat prosesindən gözləntiləri ilkin gözləntilər və reallıqdan fərqlənən gözləntilər kateqoriyalarına bölmək olar.

İlkin gözləntilər

Tədqiqat prosesinin iştirakçıları bu proseslə bağlı tətbiq etməyə önəm veriləcəyi, bu proses haqqında daha çox məlumat əldə edəcəkləri, bu prosesin daha sistemli olacağı ilə, yerli tədqiqatlarla bağlı ilkin gözləntilərdə olurlar, yaxud ümumiyyətlə, tədqiqat prosesi ilə bağlı xüsusi gözləntiləri olmur. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Düzünü demək gərəkdirsə, magistraturaya başlamamışdan qabaq tədqiqat prosesi ilə bağlı gözləntim yox idi...Düşünürdüm ki, tədqiqat böyük nəyisə əldə etməkdir, yəni tədqiqat apararaq nələrsə kəşf edəcəyəm".

M2: "Əvvəllər, düzü, bu qədər gözləntim yox idi".

M3: "Mən tədqiqat aparmaq bacarıqlarımıza yönəlik, ya öyrədici təlimlərin olmasını istəyirdim".

M4: "Düşünürdüm ki, Azərbaycan alimlərində son illərin tədqiqatları çox azdır, yaxud demək olar ki, yoxdur".

M5: "Tədqiqatla bağlı daha çox bilik əldə edəcəyimi düşünürdüm".

M6: "Magistraturada mən daha çox tətbiq etməyi istəyirdim".

M7: "Açıq, magistraturaya başlamazdan əvvəl tədqiqat prosesinin daha sistemli, yönləndirilmiş və dəstəklənmiş olacağını düşünürdüm".

M1 və M2 magistratura təhsilinə başlamazdan əvvəl tədqiqat prosesi haqqında xüsusi gözləntidə olmadıqlarını vurğulayırlar. M1 tədqiqatı daha böyük nələrsə kəşf etmək kimi düşündüyünü qeyd edir. M3 tətbiq etməyi, M6 isə tədqiqat bacarıqlarını öyrədən təlimlərin olmasını istədiyini qeyd edir. M4 daha çox bilik əldə edəcəyi gözləntisində olduğunu deyir. M7 isə bu prosesin daha dəstəklənmiş, daha sistemli olacağını düşündüyünü vurğulayır.

Reallıqdan fərqlənən gözləntilər

Tədqiqat prosesində iştirak etdikdən sonra qarşılaşılan reallıq gözləntilərdən tətbiqi biliklərin yetərinə yer almaması, professionallaşmaqda xüsusi rol oynamaması, gözləntilərin qarşılanmaması, gözləniləndən daha çox şey əldə etməyə şərait yaratması kimi çox müxtəlif xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Sonra başa düşdüm ki, əslində, bir tədqiqat hər hansı bir problemi müəyyən edib onu araşdırmaqdan, onun həllini tapmağa çalışmaqdan ibarətdir, daha geniş baxırdım, içinə girdikcə daha xüsusiləşdi".

M2: "Gözləntilərim daha da artdı, gördüm ki, bundan da qat-qat artığını öyrənmiş oldum".

Belə bir gözləntim vardı ki, tədqiqat mənim ixtisasımda professionallaşmağım cəhətdən mənə təsir göstərəcək, pedaqoji fəaliyyətimdə mənə kömək olacaq alətləri öyrədəcək, bu, təəssüf ki, olmadı...Universitet tədqiqat məsələsində çox zəifdir...magistrın 80-90 faizi sırf tədqiqat üzərində aparılmalıdır, amma bu gözləntilərim qarşılanmadı. (M3)

Birinci magistr təhsilində tədqiqatla bağlı özüm fiziki olaraq heç bir fəaliyyət göstərməmişəm, amma ikinci magistr təhsilim tədqiqat sahəsində minimum biliklərə malik olmağıma şərait yaradıb..ilk təəssürat o olurdu ki, bu işə xarici alimlərdə maraq daha çoxdur, amma işin içində keçdikdə görürük ki, Azərbaycanda da yetərinə tədqiqatlar aparılır. (M4)

M5: "Düşünürdüm, mən magistr təhsilindən sonra daha dərinləndən öyrənəcəyəm, amma o gözləntilərimdən tam nəticə əldə etməmişəm...Deməzdim, tam da o istədiyimi əldə edə bildim, yəni o boşluqlar var məndə, kəmiyyət tədqiqatları ilə bağlı çətinliklərim var, amma çox şey öyrəndim".

M6: "Düşünürəm ki, bizdə tətbiq o qədər də istifadə olunmur, biliklər daha çox nəzəri cəhətdən istifadə olunur".

M7: "Gözləntilərimlə real vəziyyət arasında ciddi bir fərq var və bu da tədqiqat prosesini daha çətin, stressli edir".

M1 əvvəlcə tədqiqatın daha geniş bir proses olduğunu düşünsə də, zamanla onun konkret problemlərin həllinə yönəldiyini və daha spesifik bir sahə olduğunu dərk etdiyini bildirir. Bu, tədqiqat prosesində iştirak edən şəxslər üçün bu prosesin daha aydın, dəqiq formada başa

düşüldüyünə işarə edir. M3, M5, M6 və M7 bu proseslə bağlı reallığın gözləntilərini tam qarşılamadığını ifadə edirlər. M3 tədqiqatın magistratura üçün önəminə diqqət çəkərək qeyd edir ki, magistratura təhsilinin tədqiqat yönümlü olacağını, tədqiqat prosesinin pedaqoji fəaliyyətdə kömək olacaq alətləri öyrədəcəyini gözləsə də, bu gözləntisi qarşılanmayıb. M6 praktik tətbiqlərin azlığına, M7 isə reallıqla gözləntilər arasındakı ciddi fərqi stress yaratdığına diqqət çəkir. M5 eyni zamanda hələ də çətinliklərinin olmasına rəğmən bu prosesdən çox şey öyrəndiyi qənaətindədir. M2 və M4 isə gözləntiləri ilə qarşılaşdıqları reallıq arasındakı müsbət fərqi fokuslanıblar. M2 gözləntilərinin artdığını, gözləntilərindən daha çox şey öyrəndiyini qeyd edir. M4 aldığı iki magistr təhsilinin tədqiqat prosesindəki fərqi müqayisə edərək indi tədqiqat sahəsində minimum biliklərə malik olmasına şərait yaradıldığını və gözləntilərinin əksinə olaraq yerli tədqiqatların da yetərincə olduğunu düşünür. Bu cavablar göstərir ki, magistratura təhsilində tədqiqat prosesi tələbələr üçün həm maraq doğuran, həm də çətinlik yaradan bir sahədir. Gözləntilər daha böyükdür, belə ki, daha çox praktik öyrənmə, professional inkişaf, tədqiqat bacarıqlarının artırılması gözlənilsə də, reallıqda tətbiqi biliklər lazımı qədər yer almır, tədqiqatın tədrisi strukturlaşdırılmayıb, tələbələr özlərini tədqiqat prosesində aktiv hiss etmirlər. Bununla yanaşı, fərdi səylə əldə edilən öyrənmələr də mövcuddur.

3.3. Tədqiqat bacarıqları və əvvəlki hazırlıq

Cədvəl 5: Mövzu 3-Tədqiqat bacarıqları və əvvəlki hazırlıq

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tədqiqat bacarıqları və əvvəlki hazırlıq	Tədqiqat təliminin mövcudluğu	“Heç bir fənn tədris olunmayıb”, “Heç bir təlim almamışdım”, “Heç bir dərslər, təlim olmadı”, “Dərslər keçilib”, “Magistrda çox oldu”, “Dərslər keçilməyib”, “Konkret fənn keçməmişəm”	M1 M2 M3 M4 M5 M6 M7
	Tədqiqat bacarıqlarının əldə edilməsi	“Bacarığım olmayıb”, “Tədqiqat yönümlü yetişmədik”, “Pilot tədqiqat aparmışıq”, “Elmi rəhbərimin dediyi qədər”	M1 M3 M4 M6

Cədvəl 5-ə əsasən, tədqiqat bacarıqları və əvvəlki hazırlığı tədqiqat təliminin mövcudluğu və tədqiqat bacarıqlarının əldə edilməsi kateqoriyalarına bölmək olar.

Tədqiqat təliminin mövcudluğu

Tədqiqat prosesinə başlamaq üçün istiqamətləndirici və öyrədici rol oynayan tədqiqat təliminin mövcudluğu bu mövzuda tədrisin olmaması və ya tədqiqat fənninin tədris olunması kimi iki fərqli formada özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Tədqiqatın nə olduğu ilə bağlı o qədər də məlumatımız olmayıb, bakalavrda bununla bağlı heç bir fənn tədris olunmayıb, amma magistrda keçdik".

M2: "Heç bir təlim-filan almamışdım".

M3: "Daha sonra mənim magistratura dönməndəki tədqiqatlarım bilmədiyim üçün bir növ məni daha da bu prosesdən soyutdu. Tədqiqat işinin necə aparılacağı ilə bağlı heç bir dərs, təlim – heç bir şey olmadı. Mən tədqiqat işinə haradan, necə başlayacağam? Sadəcə kaosun içində oldum".

M4: "İndiki magistratura təhsilində bu istiqamətdə minimum bilik əldə etmək üçün bizə dərs keçilib".

M5: "Bakalavr təhsilində yox. Amma magistrda çox oldu, bu iki il ərzində çox şey öyrəndim, istər elmi tədqiqatlar, istər akademik yazıların yazılması, elmi tədqiqatların necə aparılması, daha çox keyfiyyət tədqiqatlarının necə yazılması haqqında çox bilik əldə etdim".

M6: "Xeyr, bizdə nə bakalavrda, nə magistrda sırf bu üzrə dərslər keçilib".

M7: "Xeyr, konkret fənn keçməmişəm...tədqiqat aparmaqda tələbəlik dönməndəki aktivliyimin böyük faydasını görürəm...bu təcrübələrim olmasaydı, bəlkə də, tədqiqat prosesinə daha çətin uyğunlaşardım".

Cavablardan göründüyü kimi, yeddi müsahibdən dördü tədqiqat prosesi ilə bağlı heç bir öyrədici təlim və ya dərs almayıb (M2, M3, M6, M7). Digər üç iştirakçı isə bu mövzuda dərs aldıklarını

vurğulayırlar (M1, M4, M5). M3 tədqiqat prosesi ilə bağlı bilgisizliyin onu bu prosesdən soyutduğunu, kaosun içində olduğunu qeyd edir. Bu fikir göstərir ki, bu cür qeyri-müəyyənlik şəraitində tədqiqat prosesinə başlamaq, xüsusilə də ilk dəfə bu sahə ilə tanış olan tələbələr üçün motivasiya itkisi ilə nəticələnmə bilər. M7-nin fikirlərində isə formal təhsildən çox, şəxsi təşəbbüs və əvvəlki dövrlərdə qazanılmış praktiki təcrübənin əhəmiyyəti vurğulanır. Bu yanaşma şəxsi fəallığın tədqiqat bacarıqlarının inkişafında mühüm rol oynadığını göstərir, lakin bu, tədqiqat prosesi ilə bağlı sistemli öyrənmə prosesinin olmadığı halı ortaya qoyur. M5 magistratura dövründə tədqiqat prosesi ilə, akademik yazıların yazılması ilə bağlı çox şey öyrəndiyini qeyd edir. Bu cavablar müsahiblərin tədqiqat prosesinə dair ilkin hazırlıqlarında ciddi boşluqların olduğunu, bu boşluqların ya magistratura pilləsində keçilən dərslər sayəsində kompensasiya edildiyini, ya da bu barədə təlim, dərs alınmadığı üçün şəxsi təşəbbüs vasitəsilə aradan qaldırılmağa çalışıldığını göstərir. Bu isə ali təhsil müəssisələrində tədqiqat prosesi ilə bağlı biliklərin sistemli şəkildə öyrədilməsinin vacibliyini göstərir.

Tədqiqat bacarıqlarının əldə edilməsi

Tədqiqat bacarıqlarının əldə edilməsi tədqiqat dərslərinin tədrisindən sonra əldə edilir, yaxud bununla bağlı hər hansı təlim olmadığı üçün bu bacarıqların formalaşmamasında özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapıb:

M1: "Tədqiqat aparmaqla bağlı hansısa bilik və bacarığım olmayıb, magistraturaya qəbul olandan sonra keçiblər, öyrənmişəm".

M3: "...Bir növ tədqiqat yönümlü yetişmədik, mənə o tədqiqata həvəsləndirəcək şeylər də olmurdu".

M4: "...hətta pilot tədqiqat da aparmışıq...hal-hazırda da tədqiqatımızı həyata keçiririk".

M6: "Sadəcə elmi rəhbərimin dediyi qədər, yönləndirdiyi qədər çalışıram ki, nəşə araşdırım".

M7: "Könüllülük fəaliyyətlərim, müxtəlif iş təcrübələrim və beynəlxalq layihələrdə iştirakım mənə məlumat toplama, komandada işləmə, analiz etmə və düzgün nəticəyə gəlmə bacarıqları qazandırır".

Müsahiblər tədqiqat motivasiyası və təcrübə məsələsində fərqli yanaşmalara sahibdirlər. M1 və M4 tədqiqat prosesi ilə bağlı tədris olunanlardan əldə etdikləri biliklər sayəsində bu bacarıqları öyrəndiklərini, M4 hətta pilot tədqiqat da apardığını qeyd edir. M3 isə tədqiqat yönümlü yetişmədiklərini, onu tədqiqata həvəsləndirən şeylərin olmadığını qeyd edir. M6 yalnız elmi rəhbərinin istiqamətləndirməsi sayəsində tədqiqat aparmağa çalışdığını vurğulayır. M7 isə məlumat toplama, analiz etmə, nəticəyə gəlmə, komanda ilə işləmək bacarıqlarını yalnız sosial aktivliyi sayəsində əldə etdiyini qeyd edir. Cavablar tədqiqat təlimi alan müsahiblərin tədqiqat bacarıqları olduğunu, bunun haqqında nələrsə öyrəndiklərini düşündüklərini göstərdiyi halda, tədqiqat prosesi ilə bağlı məlumatsız olan, yalnız elmi rəhbərin istiqamətləndirməsi ilə araşdırma aparmağa çalışan müsahiblər üçün bu prosesin çətinliyini göstərir.

3.4. Tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələr

Cədvəl 6: Mövzu 4-Tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələr

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələr	Müsbət təcrübələr	“Motivasiya verir”, “Müsbət nəticə”, “Yeterincə məqalələr	M1, M7 M2, M5 M4

		oxumuşuq”	
	Çətinliklər və maneələr	“Azərbaycan dilində ədəbiyyat azdır”, “Ədəbiyyatların tərcüməsi”, “Yönləndirmə yoxdur”, “Uyğun ədəbiyyatların tapılması”, “Soyuq yanaşılır”, “Tətbiq bizdə yoxdur”, “Tədqiqat mövzusunun mənim seçimim olmaması”	M1 M2 M3 M4 M5 M6 M7

Cədvəl 6-ya əsasən, tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələri müsbət təcrübələr və çətinliklər və maneələr kateqoriyalarına bölmək olar.

Müsbət təcrübələr

Tədqiqat prosesində yaşanan təcrübələr motivasiya yaratması, məlumatlılığa səbəb olması, ədəbiyyatlardan istifadə etmə bacarıqlarını formalaşdırması kimi müsbət təcrübələrdə özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "...biz tədqiqat mövzusu seçəndə bizə maraqlı olan məsələ nədirsə, onunla bağlı və real problemləri seçirik...bu, adama motivasiya verir ki, nə isə problemi tapırsan, araşdırırsan. Həll yollarını tapırsan və praktikada tətbiq edirsən".

M2: "Xarici ədəbiyyatların bizim ədəbiyyatlara inteqrasiyası, xarici ədəbiyyatlardan nümunələr götürülməsi – bu sahədə müsbət nəticə əldə elədim".

M4: "Yetərincə məqalələr oxumuşuq, o məqalələri oxuyaraq da tədqiq etmək istədiyimiz istiqaməti, mövzunu seçmişik".

M5: "...elmi işimlə bağlı çox müsbət nəticələr, təcrübələr əldə etmişəm...əvvəldən düşündüyüm məlumatları əldə etmişəm çoxlu sayda".

M7: "Tədqiqat prosesi hər zaman çətin və yorucu olsa da, bəzən elə məqamlar olur ki, insana motivasiya verir".

M1 real problemlərə əsaslanan mövzular seçməsinə vurğulayaraq problemi tapıb araşdırmağın, həll yollarını tapıb tətbiq etməyin motivasiya yaratdığını qeyd edir. M7 də bu prosesin çətinliyinə rəğmən motivasiya yaratdığı qənaətindədir. M2 xarici ədəbiyyatlara inteqrasiya edə bilməsini, M4 isə bu proses nəticəsində xeyli sayda məqalələr oxumasını, M5 elmi işində əldə etdiyi

nəticələri, məlumatları müsbət təcrübə kimi qiymətləndirir. Cavablar göstərir ki, tədqiqatın motivasiya, praktik məqsəd, müsbət nəticələr ilə əlaqəli tərəfləri çox vacibdir. Real tətbiqin azlığı, müxtəlif çətinliklərlə qarşılaşmaq kimi məsələlər tədqiqat iştirakçılarının motivasiyasını aşağı sala bilər.

Çətinliklər və maneələr

Tədqiqat prosesində yaşanan mənfi təcrübələr yerli ədəbiyyatların azlığında, tədqiqat mədəniyyətinin zəif inkişafına görə könüllü tədqiqat iştirakçıları tapmağın çətinliyində, zəif əməkdaşlıqda, elmi rəhbərin yetərsiz dəstəyində, qeyri-sərbəst mövzu seçimində, vaxt məhdudiyətində özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Azərbaycan dilində ədəbiyyat çox azdır, hətta yox dərəcəsindədir...Tədqiqat mədəniyyəti çox inkişaf etmədiyi üçün respondentlərin könüllü olaraq respondent olması bir az çətin olur...obyektiv cavablar verməyə bilirlər".

M2: "...həmin o kitabların tərcüməsində...Məsələn, mən müxtəlif dillərdə olan ədəbiyyatlardan istifadə edirdim...Çətinlik çəkdiyim məhz o ədəbiyyatların tərcüməsi idi".

Elmi rəhbərimiz mənə mündəricatı təqdim edəndə ki bu kitabları oxumalıyam, bunun çətinliyi ilə qarşılaşdım. Onlar arasında kitabxananın kiril əlifbası ilə olan arxivindən tapdığımız kitablar var idi...Elmi rəhbərimizlə biz, demək olar ki, danışmırdıq, yəni elmi rəhbərimizlə əlaqəmiz sadəcə ondan ibarətdir ki, o deyir ki, yazın, göndərin...səhvlərimizi deyirdi, amma yönləndirmə qətiyyən yoxdur... Mövzularımız çox çeynənmiş və sadəcə elə yazıb bitirməyimiz üçün verilmişdi...verilən mövzuya görə də nə kitab tapa bilirdik, nə normal tədqiqat

apara bilirdik. Bir də, magistr dərslərimiz az olmur ki, tədqiqatımıza vaxt ayıra bilək. (M3)

M4: "Tədqiqatda, mənə görə, iki mərhələ daha çətin mərhələdir: uyğun ədəbiyyatların tapılması, mövzu ilə bağlı ədəbiyyatların analizi yetərinə zaman alır".

M5: "...yəni deyilir ki, tədqiqat aparan tələbələrə dəstək göstərin, bu, vacibdir, amma yəni qurumlar tərəfindən bu o qədər də ürəkaçan şəkildə qarşılanmır...necə deyim, soyuq yanaşılır".

M6: "...daha çox tətbiq etmək mənə çətin olar, surf nəzəri yollara üstünlük verilir, ədəbiyyat olsun, ancaq nəzəri biliklər olsun, ancaq fikirləşirəm ki, tətbiq bizdə yoxdur da, çox zəifdir".

M7: "Ən çox narahət olduğum məqamlardan biri tədqiqat mövzusunun mənim seçimim olmamasıdır. Mövzu mənə hazır şəkildə təqdim edildiyi üçün onun üzərində işləmək mənim üçün kifayət qədər çətinidir, motivasiyaedici deyil..Həm də vaxt problemim var, evə qayıdanda tamamilə başqa məsuliyyət başlayır".

M1 Azərbaycan dilində olan ədəbiyyatların azlığını, tədqiqat mədəniyyəti zəif inkişaf etdiyi üçün respondentləri könüllü olaraq tədqiqata cəlb etməyi, obyektiv cavabların verilməməsini bu prosesin çətin tərəfi kimi gördüyünü qeyd edir. M2 də daha çox xarici ədəbiyyatları tərcümə etməyin çətin olduğunu vurğulayır. M3 və M7 vaxt məhdudiyətinin tədqiqat aparmağa mane olduğunu vurğulayırlar, M3 bunu dərslərin çoxluğu ilə, M7 isə dərslərdən kənar məsuliyyətləri ilə əlaqələndirir. M3 elmi rəhbərin yönləndirməsinin zəif olmasını və tədqiqat apardığı mövzunun öz istəyinə uyğun olmadığından uyğun ədəbiyyat tapmaqda, araşdırma aparmaqda yaşadığı çətinliyi qeyd edir. M7 də tədqiqat mövzusunun öz seçimi olmamasından yaranan narahatlığını qeyd edərək bunun çətin olduğunu və motivasiyaedici olmadığını vurğulayır. Bu da göstərir ki, tələbənin öz maraqlarına uyğun olmayan bir mövzu üzərində işləməsi onun prosesi daha çox məcburiyyət, öhdəlik kimi qəbul etməsinə, motivasiyasının azalmasına səbəb ola bilər.

M4 isə uyğun ədəbiyyatların tapılmasını və onların analizini daha çox zaman alması baxımından çətinliklər arasında qeyd edir. M5 qurumların zəif əməkdaşlığını qeyd edərək tədqiqat aparan tələbələrə dəstəyin önəmini vurğulayır. M6 isə bu prosesdə tətbiqin çətinliyini qeyd edərək bu proses haqqında yalnız nəzəri şəkildə öyrəndiyini vurğulayır. Bu da onu göstərir ki, tədqiqat prosesi haqqında öyrənməni təmin edəcək tətbiqi imkanların azlığı bu prosesi çətinləşdirən məqamlar arasındadır.

3.5. Tədqiqat prosesində dəstəklənmə

Cədvəl 7: Mövzu 5-Tədqiqat prosesində dəstəklənmə

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tədqiqat prosesində dəstəklənmə	Dəstək və əməkdaşlıq	“Elmi rəhbər”,	M1, M2, M6, M7
		“Qurumlardan cavablar gec gəlir”,	M1
		“Hər hansı bir qurumla əlaqəmiz olmadı”,	M3
		“Universitet dəstək göstərdi”	M5

Cədvəl 7-yə əsasən, tədqiqat prosesində dəstəklənməni dəstək və əməkdaşlıq kateqoriyasında təhlil etmək olar.

Dəstək və əməkdaşlıq

Tədqiqat prosesində dəstək və əməkdaşlıq elmi rəhbərin fəaliyyətində, universitetin təşkilatçılığında, digər qurumların, cəmiyyətin zəif əməkdaşlığında, maddi və texniki dəstəyin olmamasında, resurslara əlçatanlığın təmin olunmamasında özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapıb:

Təbii ki, birinci, universitetimiz və elmi rəhbərimiz dəstək olur...amma təəssüf ki, qurumlardan məktublara cavablar gec gəlir, əgər şəxsi kanalların yoxdursa, onlar sənə cavab yazana qədər sənənin tədqiqat prosesin gecikə bilər. Ədəbiyyatların çoxuna əlçatanlığımız yoxdur, həm də texniki dəstəyimiz azdır...adi səs yazılarını transkriptə çevirmək üçün yaxşı mənbə tapmaq olmur. Kəmiyyət tədqiqatında datanı təhlil etmək üçün müxtəlif proqramlar var ki, o proqramlarda işləmək bacarığı yoxdur, və ya o proqramlara əlçatanlığı yoxdur. (M1)

M2: "Ən çox mənə elmi rəhbərim köməklik etdi".

M3: "...bizim hər hansı bir qurumla əlaqəmiz olmadı, təəssüf ki...sadəcə universitet daxili metodikamı öyrənmişik, hər hansı bir yerdə tətbiqimiz olmayıb".

Mühit olaraq hər hansı bir tədqiqata töhfə verməkdə o qədər də maraqlı cəmiyyət deyilik...bu işin içində olmayan adamları yaxınlaşdırıb bu tədqiqata çəkmək çətindir, çünki biz verilən məlumatların anonimliyində o qədər də inanmırıq...Hər hansı bir quruma müraciət etsəm ki, bu tədqiqatı həyata keçirmək istəyirəm, mənə sizin dəstəyiniz lazımdır bu istiqamətdə, düşünürəm ki, mənə hər tərəfli ciddiyyə alınaraq dəstək olunacaq. (M4)

Deyərdim ki, ancaq öz işlədiyim yer dəstək verib...Universitet tədqiqat işində dəstək göstərdi, yəni icazə məktubları göndərdi hər bir quruma, amma yerli qurumlar onu nə dərəcədə icra etdi, o hələ də sual altındadır...Bizdə tədqiqat prosesi tam təkmilləşməyib deyə ölkəmizdə, hələ, mənəcə, yenidir, ona görə o sovet dövrünün köhnə adət-ənənələrini saxlayıb, o qorxu, narahatlıq hələ də

var...Onlara izah edəndə ki, bu tədqiqat belədir, yəni narahat olmayın, sizin üçün burada heç bir narahatlıq yaradacaq problem yoxdur, ondan sonra canla-başla dəstək olurlar. (M5)

M6: "Ancaq hələ ki elmi rəhbərimlə bu barədə danışmışam, başqa heç bir dəstək almamışam".

M7: "...elmi rəhbərim müəyyən istiqamətlər verib, bəzən bəzi mənbələr tövsiyə edib...Bəzən müəyyən resurslara çıxış imkanlarının məhdudluğu hiss olunur. Xarici mənbələrə tam sərbəst giriş olsaydı, və ya metodoloji dəstək üçün daha əlçatan materiallar mövcud olsaydı, işim bir qədər asanlaşardı".

M1, M2, M6 və M7 bu prosesdə elmi rəhbərdən dəstək aldıklarını vurğulayırlar. M1 və M5 bu prosesdə universitetin də təşkilatçılıq baxımından dəstək olduğunu qeyd edir. M1 ədəbiyyatlara, tədqiqat prosesi üçün önəmli olan resurslara əlçatanlığının olmasını, qurumların operativ əməkdaşlığını ehtiyacları arasında qeyd edir. M3 isə hər hansı bir qurumla, ümumiyyətlə, əməkdaşlığının, tətbiqin olmamasını təəssüfləndirici məqam kimi qeyd edir. M4 də qurumların lazımı dərəcədə əməkdaşlığına inamsızlığını ifadə edir, cəmiyyətin tədqiqat etikasının qorunacağına dair inamsızlığı səbəbindən tədqiqat üçün rahat olmadığını qeyd edir. M5 tədqiqat prosesi ilə bağlı təkmilləşmənin ölkəmiz üçün yeni olduğunu, bu səbəbdən yalnız insanlara tədqiqat haqqında məlumat verdikdən sonra dəstək göstərdiklərini qeyd edir. Bunlar onu göstərir ki, ölkəmizdə hələ də tədqiqatın ictimai qəbul səviyyəsi aşağıdır. M7 resurslara çıxış imkanlarının məhdudluğunu hiss etdiyini deyərək xarici mənbələrə sərbəst girişin, metodoloji dəstəyin, resursların əlçatanlığının bu prosesi onun üçün asanlaşdırma biləcəyini düşünür. Ümumilikdə, cavablar onu göstərir ki, yalnız elmi rəhbərdən asılılığı, qurumlarla əməkdaşlıq çətinliyini, resurslara və proqram təminatına çıxış məhdudluğunu, tədqiqat mədəniyyətinin zəifliyi və bu prosesə etimadsızlığı aradan qaldırmaq bu prosesdə əsas ehtiyaclardandır.

3.6.Elmi rəhbərin tədqiqat prosesində rolu

Cədvəl 8: Mövzu 6-Elmi rəhbərin tədqiqat prosesində rolu

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Elmi rəhbərin tədqiqat prosesində rolu	Elmi rəhbərlə kommunikasiya	“Daimi əlaqədəyik”,	M1
		“Tez-tez görüşə bilmirik”,	M2
		“Çox sıxlıqlı deyil”,	M3
		“Başlanğıc vaxtı daha çox ünsiyyətdə olurduq”,	M4
		“Tez-tez maraqlanır”,	M5
		“Hələ ki bir dəfə görüşmüşük”,	M6
		“Çox sıx olmur”	M7
Elmi rəhbərin fəaliyyəti		“Çox yaxşıdır”,	M1
		“İstiqamət verir”,	M2
		“Cavabları yetərli olmadığına görə özüm öyrənib tapmağa çalışıram”,	M3
		“Atılacaq bütün addımları atırıq”,	M4
		“Dəstək göstərdi”,	M5
		“Bəzi nümunələr var ki, onları mənə göstərdi”,	M6
			M7

		“Daha çox istiqamət vermək, qalanını mənim öhdəmə buraxmaq”	

Cədvəl 8-ə əsasən, elmi rəhbərin tədqiqat prosesində rolunu elmi rəhbərlə kommunikasiya və elmi rəhbərin fəaliyyəti kateqoriyalarına bölmək olar.

Elmi rəhbərlə kommunikasiya

Magistratura səviyyəsində tədqiqat aparən müəllimlərin elmi rəhbərlə əlaqələri müxtəlif intensivlikdədir və bu faktor onların tədqiqat prosesinə birbaşa təsir göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Tədqiqatın ilkin mərhələsində, tədqiqatın ilkin skeletini formalaşdıranda daha tez-tez görüşürdük...mövzunu təhlil edirdik...yenə də daimi əlaqədəyik".

M2: "Elmi rəhbərimlə, təəssüf ki, tez-tez görüşə bilmirik, çünki o, başqa universitetdə professordur, mən başqa universitetdə oxuyuram".

M3: "...sırf elmi işlə bağlı müzakirəmiz hələ ki sadəcə başlanğıcda olub...çox sıxlıqlı deyil müzakirələrimiz".

M4: "Elmi rəhbərimizlə tədqiqatın başlanğıc vaxtı daha çox ünsiyyətdə olurduq...amma son dövəmdə görüş aralığı daha uzun məsafə alıb".

M5: "...sağ olsun, tez-tez yazıb maraqlanır".

M6: "Elmi rəhbərimizlə bir dəfə hələ ki görüşmüşük, bu barədə danışmışıq".

M7: "Elmi rəhbərim kifayət qədər məşğul bir insandır və buna görə də görüşlərimiz çox sıx olmur...daha çox görüş olub, mövzunu daha dərinədən analiz etmək faydalı olardı".

M1 və M4 tədqiqatın ilkin mərhələsində elmi rəhbərlə ünsiyyətin daha sıx olduğunu, sonrakı dövəndə nisbətən azaldığını qeyd edirlər. M1 yenə də daimi əlaqədə olduğunu vurğulayır. M2 elmi rəhbərinin fərqli universitetdə çalışması ilə əlaqələndirərək tez-tez görüşə bilməmələrini təəssüflə qeyd edir. M3 elmi müzakirələrinin yalnız başlanğıcda olduğunu, çox sıx olmadığını vurğulayır. M6 sadəcə bir dəfə görüşdükələrini qeyd edir. M7 elmi rəhbərin məşğulluğu ilə əlaqələndirərək çox sıx görüşmədikələrini, daha çox görüşmə imkanının olmasını mövzunun dərindən analizi baxımından faydalı ola biləcəyini düşünür. Cavablar göstərir ki, elmi rəhbərlə daimi ünsiyyət, əməkdaşlıq tədqiqat prosesində mühüm rol oynayır, lakin ünsiyyətin intensivliyi və keyfiyyəti fərqli təcrübələrlə müşahidə olunur. Əksər hallarda vaxt məhdudluğu, məsafə və peşəkar məşğulluq səbəbilə əlaqələr zəifləmişdir. Buna baxmayaraq elmi rəhbərlə daha sıx və davamlı əməkdaşlığın tədqiqatın keyfiyyətini artıracağına inanılır.

Elmi rəhbərin fəaliyyəti

Elmi rəhbərin tədqiqat prosesində rolu, əsasən, istiqamətləndirmək, metodoloji dəstək vermək, təlimatlandırmaq kimi fəaliyyətlərdə və ya yetərsiz fəaliyyətdə özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Bu mənim şanslılığımdır ki, mənə düşünən elmi rəhbər çox yaxşıdır, həm tədqiqat sahəsində, həm də məsuliyyətli müəllimdir".

M2: "...elmi rəhbərim mənə istiqamət verir ki, hansı kitablar, ərazilər mənim daha çox işimə yaraya bilər".

M3: "...verəcəyim suallar, yəni ya da yönləndirəcəyim araşdırma mövzuları üçün müəllimin cavabları yetərli olmadığına görə özüm öyrənib tapmağa çalışıram, nəinki elmi rəhbərlə müzakirə".

M4: "Elmi rəhbərin bizə dəstəyi yalnız bu istiqamətdədir ki, tədqiqatın hər gedişində atılacaq bütün addımları atırıq, gedəcəyimiz yolu elmi rəhbərlə, mütəxəssis rəyi alaraq gedirik".

M5: "...istər mövzunun adının dəqiqləşməsində, istər sualların formalaşmasında, istərsə də məzmun baxımından, metoduna kimi dəstək göstərdi...bir də, elmi rəhbərimdən daha çox gözlədiyim o olardı ki, ədəbiyyatlar araşdırıb tapmaqda mənə dəstək olardı".

M6: "...onun əlində bəzi nümunələr var ki, onları mənə göstərib, onları izah edib ki, plan bu cür olmalıdır, o barədə danışmışıq hələ ki".

M7: "O görüşlərdə, əsasən, ümumi metodoloji yanaşmalardan danışmışıq, mənə hansı resurslardan istifadə etməyin daha effektiv olacağı barədə tövsiyələr verib...rəhbərimin yanaşması daha çox istiqamət vermək və qalanını mənim öhdəmə buraxmaq üzərində qurulub".

M1 elmi rəhbərinin məsuliyyətli və peşəkar biri olmasını şanslılığı kimi müsbət dəyərləndirir.

M2 və M7 elmi rəhbərin fəaliyyətində daha çox resurslara istiqamətləndirməni vurğulayırlar. M3

isə elmi rəhbərin cavablarını yetərli hesab etmədiyi üçün özünün müstəqil araşdırmağa

çalışdığını qeyd edir. M4 tədqiqat prosesindəki lazımi addımları elmi rəhbərin rəyi əsasında

atdıqlarını vurğulayır. M5 tədqiqat mövzusunun adı, tədqiqat suallarının formalaşması, tədqiqat

metodu haqqında elmi rəhbərin dəstəyini qeyd edərək ondan ədəbiyyatların tapılmasında da

dəstək gözləntisində olduğunu vurğulayır. M6 isə elmi rəhbərin tədqiqat işinin başlanğıcındakı

planlaşdırmada dəstəyini qeyd edir. Cavablar göstərir ki, elmi rəhbərdən daha fəal və

istiqamətləndirici yanaşma gözlənilir.

3.7. Tədqiqat prosesindəki ehtiyaclar

Cədvəl 9: Mövzu 7-Tədqiqat prosesindəki ehtiyaclar

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tədqiqat prosesindəki ehtiyaclar	Dəstək	"Texniki dəstəyimiz olmalıdır",	M1
			M2
			M3

		“Sərbəst gedə bilmək lazım idi”, “Ən yaxşı dəstək və resurs elə real tətbiq ola bilərdi”, “Bütün informasiyalar əlçatan olmur”, “Yerli tədqiqatların əlçatanlığı təmin edilməlidir”, “Tətbiq üzrə olsun, sırf nəzəri olmasın”, “Maliyyə dəstəyi vacibdir”	M4 M5 M6 M7

Cədvəl 9-a əsasən, tədqiqat prosesindəki ehtiyacları dəstək kateqoriyasında təhlil etmək olar.

Dəstək

Tədqiqat prosesindəki əsas ehtiyaclar praktik, texniki, maliyyə və informasiya resurslarına çıxışda dəstək ehtiyacında özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Elə birinci, bu kəmiyyət metodundan istifadə edənlər üçün lazım olan dəstəklərdir, ədəbiyyatlardır...elm hər kəsə açıq olmalıdır...bir də, texniki dəstəyimiz olmalıdır".

M2: "...müəyyən ərazilər var idi ki, onlar mənə ehtiyac idi vasitə kimi, həmin ərazilərlə bağlı elmi işimi davam etdirmək üçün oralara sərbəst gedə bilmək lazım idi...universitet tərəfindən bu qarşılanmır".

M3: "Kitabların əlçatan olmamağı problemdir. Məncə, yetəri qədər resurs var, sadəcə biz o resurslardan xəbərsiz olduq...ən yaxşı dəstək və resurs elə real tətbiq ola bilərdi".

M4: "...resurs olaraq o məqalələrin ödənişli olmağı zamanımızın daha artıq sərf olunmasına səbəb olur və araşdırdığımız istiqamətdə hər tərəfli, bütün informasiyalar bizim üçün əlçatan olmur".

M5: "...yerli tədqiqatların əlçatanlığı təmin edilməlidir, əvvəl aparılmış tədqiqatdan elmi məlumat toplamaq, nəşə əldə etmək bizim üçün daha asandır, nəinki xaricilərdən".

M6: "Mən daha çox istəyərdim ki, tətbiq üzrə olsun da, sırf nəzəri olmasın, yəni tətbiq eləmək daha yaxşıdır, həm təcrübə qazanırsan, həm də tətbiq elədikcə daha yaxşı öyrənirsən".

M7: "Tədqiqatımın daha effektiv olması üçün kiçik də olsa, bir büdcənin ayrılması çox faydalı olardı, məsələn süni intellekt və digər texnoloji vasitələrdən istifadə etməyim üçün maliyyə dəstəyi vacibdir".

M1 kəmiyyət metodu ilə aparılan tədqiqatların ehtiyacı olan dəstəkləri, ədəbiyyatları və texniki dəstəyi əsas ehtiyaclar olaraq qeyd edir. M2 tədqiqat aparılan sahələrə sərbəst gedişin universitet tərəfindən qarşılınmasını əsas ehtiyac kimi qeyd edir. Yetəri qədər resurs olduğu qənaətində olan M3 o resurslar haqqında məlumatsız olduqlarını qeyd edərək kitabların əlçatan olmamağını və real tətbiqin ən yaxşı resurs ola biləcəyini vurğulayır. M6 da əsas ehtiyacının tətbiq etmək olduğu qənaətindədir. M4 tədqiqat işi üçün faydalı ola biləcəyini düşündüyü məqalələrin ödənişli olmasını araşdırdığı istiqamətdə hər tərəfli informasiya əldə etməyə mane olduğunu qeyd edir. M5 yerli tədqiqatlardan elmi məlumat toplamağın daha asan olduğunu vurğulayaraq yerli ədəbiyyatların əlçatanlığının təmin edilməsini əsas ehtiyac olaraq qeyd edir. M7 tədqiqatının effektivliyini artırmaq üçün süni intellekt və digər texnoloji vasitələrdən istifadə üçün maliyyə dəstəyinin vacibliyini qeyd edir. Resurs çatışmazlığı, maliyyə məhdudyyətləri, real tətbiq imkanlarının azlığı və elmi materialların əlçatan olmaması, universitetin tədqiqatı dəstəkləmək üçün addımlar atması əsas ehtiyaclar kimi qeyd olunur.

3.8. Tədqiqat prosesinin peşəkar fəaliyyətə təsiri

Cədvəl 10: Mövzu 8-Tədqiqat prosesinin peşəkar fəaliyyətə təsiri

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tədqiqat prosesinin peşəkar fəaliyyətə təsiri	Müəllimlik fəaliyyətində mövcud rolu	“Qərar verəndə artıq bilirik ki, onu araşdırmaq lazımdır”, “Başqa nələrsə inteqrasiya edirəm”, “Təsirini görmürəm”, “Hər oxunan məqalə sizə bir qatqı qatır”, “Daha araşdırmaçı yanaşırım”, “Müsbət təsir göstərib”	M1 M2 M3, M6 M4 M5 M7
	Gələcək fəaliyyətə təsir gözləntisi	“Çox yaxşı təsir edər”, “Çox müsbət təsiri olacaq”, “Əgər tətbiq olsaydı, böyük bir fərq edərdi”, “Mənə nə qədər qatqı qatacaq”, “Müsbət tərəfləri çoxdur”, “Müsbət təsirləri olar”, “Müsbət təsirlərini görəcəyimə inanıram”	M1 M2 M3 M4 M5 M6 M7

Cədvəl 10-a əsasən, tədqiqat prosesinin peşəkar fəaliyyətə təsirini müəllimlik fəaliyyətində mövcud rolu və gələcək fəaliyyətə təsir gözləntisi kateqoriyalarına bölmək olar.

Müəllimlik fəaliyyətində mövcud rolu

Tədqiqat prosesinin müəllimlərin peşəkar fəaliyyətində mövcud rolu onların düşüncə tərzinə, tədrisə yanaşmasına, araşdırma istəyinə müsbət təsirində və ya heç bir təsirinin görülməməsində özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapıb:

M1: "Tədqiqatın nə olduğu ilə tanış olduqdan sonra hansısa mövzuda qərar verəndə artıq bilirəm ki, bunu tədqiqat mövzusu saymaq, onu araşdırmaq lazımdır ki, bu problem nədir, dünyada bu varmı, varsa, necə həlli var və ya Azərbaycanda varmı, varsa, necə həlli var?"

M2: "İki ildir, pedaqoji fəaliyyətdəyəm və əvvəllər sadəcə belə düşünək ki, dərsi yalnız orta məktəb kitabından keçirdim, artıq orada tədqiqatçılıq etdikcə, başqa ədəbiyyatlara istinad etdikcə, başqa məlumatlar öyrəndikcə şagirdlərlə işləyərkən mən başqa nələrə də inteqrasiya edirəm".

M3: "Açığı, təsirini görmürəm, çünki araşdırdığım mövzu ilə hazırda məktəbin heç bir əlaqəsi yoxdur, bilirsiniz necə, bəlkə, bir on il əvvəl o mövzuların tədqiqatı maraqlı ola bilərdi, nəinki indiki məktəbdəki kitablar, şagirdlərə maraqlı olması".

M4: "Bu gün mən çalışdığım istiqamətdə müəllim olaraq bir araşdırma həyata keçirirəmsə və bunun paralelində də müəllim olaraq fəaliyyət göstərirsə, hər oxunan məqalə sizə bir qatqı qatır".

M5: "Bir növ əvvəlki təcrübəmlə müqayisə etsəm, indiki təcrübəmdə daha araşdırmaçı yanaşıram hər şeyə, daha ətraflı araşdırmağa çalışıram, istər öz sahəmdə olsun, istər digər sahələr olsun, o sahədə, həqiqətən də, mənə çox stimül verir bu tədqiqat işi".

M6: "Hal-hazırda tam olaraq, yox, təsirini görmürəm".

M7: "Bu tədqiqat təcrübəsi həm də mənə daha çox kitablar yazmaq, yeni mövzulara dair dərin araşdırmalar aparmaq istəyi yaradıb... Ümumiyyətlə, tədqiqat aparmaq həm akademik fəaliyyətimə, həm də müəllimlik təcrübəmə müsbət təsir göstərib".

M1 tədqiqatla tanışlığından sonra qərar verməzdən əvvəl hər mövzuya tədqiqat mövzusu kimi yanaşmalı olduğunu, araşdırdığını qeyd edir. M2 tədqiqatçılıq fəaliyyətinin dərslərinə müxtəlif ədəbiyyatları inteqrasiya etməklə yansıdığını qeyd edir. M3 və M6 isə hal-hazırda təsirini görmədiklərini vurğulayırlar. M3 bunun səbəbini araşdırdığı mövzunun indiki məktəblərlə əlaqəsizliyində görür. M4 tədqiqat prosesi nəticəsində oxuduğu hər məqalənin ona qatqısının olduğunu düşünür. M5 tədqiqatdan öncəki təcrübəsi ilə müqayisə edərək tədqiqatdan sonra daha araşdırmaçı yanaşdığını, tədqiqat işinin ona stimül verdiyini qeyd edir. M7 də tədqiqat aparmağın onun müəllimlik fəaliyyətindəki müsbət roluna toxunaraq tədqiqat təcrübəsinin onda daha çox kitab yazmaq, araşdırmalar aparmaq istəyi yaratdığını qeyd edir. Cavablar göstərir ki, tədqiqat prosesi müəllimlərin müstəqil öyrənmə, mənbələrlə işləmə vərdişləri, peşəkar motivasiya baxımından inkişafında müsbət rol oynayır, tədqiqat mövzusu ilə əlaqədar olaraq bu prosesin

mövcud təsirinin görülməməsi halı isə tədqiqat mövzularının seçimindəki istiqamətləndirmənin, mövzunun tələbənin maraqlarına uyğunluğunun əhəmiyyətini gündəmə gətirir.

Gələcək fəaliyyətə təsir gözləntisi

Tədqiqat prosesinin müəllimlərin peşəkar fəaliyyətinə təsiri müəllimlərin gələcək fəaliyyətlərində tədqiqatın müsbət rol oynayacağına inamlarında, real tətbiqə üstünlük verilmiş olduğu halda böyük rol oynaya biləcəyi gözləntisində özünü göstərir. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Düşünürəm ki, çox yaxşı təsir edər, hətta müəllimlik fəaliyyətimə də çox yaxşı təsir edər".

M2: "Çox müsbət təsiri olacaq, çünki gələcək üçün hansı sahədə olursansa, olum, istər müəllimlik fəaliyyətimdə, istərsə də digər bir fəaliyyətdə həmin bu tədqiqat prosesində öyrəndiklərim, dünya ədəbiyyatına və digər ədəbiyyatlara inteqrasiya – bunlar mənim üçün çox əhəmiyyətli olacaq".

M3: "Əgər tətbiq olsaydı, belə bir şey olsaydı, düşünürəm ki, bu, yüzdə yüz çox böyük bir fərq edərdi...Yəni magistr tədqiqatım başqa bir tərəfdədir, pedaqoji fəaliyyətim başqa tərəfdədir, açığı".

M4: "Mənim bunu bu gün tətbiq edib vərmişə çevirməyim düşünün ki, müəllim olaraq mənə nə qədər qatqı qatacaq".

M5: "Düzdür, bir ara ruh düşkünlüyü yaşayırdım ki, yox, daha tədqiqat işi ilə maraqlanmayacağam, amma həvəsim var, inşallah ki, davam etdirəcəyəm...Müsbət tərəfləri çoxdur yəni".

M6: "Mən də müəllim işlədiyim müddətdə bu qabiliyyətlərə yiyələnsəm, gələcəkdə öz tələbələrimə də bunları ötürə bilərəm də...Bir az da üstündə işləsəm, müsbət təsirləri olar".

M7: "Gələcəkdə də bunun müsbət təsirlərini görəcəyəm inanıram".

M1, M2, M4, M5, M6 və M7 tədqiqat prosesinin onların gələcək peşəkar fəaliyyətlərinə müsbət təsir edəcəyinə inanlarını əks elətdiriblər. M3 isə yalnız real tətbiqin olacağı halda bu prosesin böyük fərq yaradacağına inana biləcəyini, tədqiqatı ilə pedaqoji fəaliyyətinin uyğunsuzluğunu qeyd edir. M2 tədqiqat prosesində öyrəndiklərinin, ədəbiyyatlara inteqrasiya etməyin onun üçün əhəmiyyətli olacağı gözləntisindədir. M4 tətbiq etmək vərdişlərinin ona müəllim kimi qatqılarının olacağı gözləntisindədir. M5 bu prosesdə yaşadığı ruh düşkünlüyünə baxmayaraq bu prosesin çox müsbət tərəfləri olduğunu vurğulayır. Cavablar müəllimlərin tədqiqat prosesinin onların müəllimlik fəaliyyətinə, şagirdlərinə edəcəyi müsbət təsir gözləntisində olduqlarını, həmçinin tətbiqin vacibliyini göstərir.

3.9. Tələb olunan dəyişiklik və dəstəklər

Cədvəl 11: Mövzu 9-Tələb olunan dəyişiklik və dəstəklər

Mövzu	Kateqoriya	Kodlar	Mənbə
Tələb olunan dəyişiklik və dəstəklər	Tədqiqat bacarıqlarının formalaşdırılması	“Tələbələr magistraturaya gələndə tədqiqatın əlifbasını bilməlidir”, “Praktik şəkildə fəaliyyət lazımdır”, “İlk əlifbası öyrədilməlidir”, “Universitetdə daha çox tətbiq etmək”	M1 M3 M5 M6
	Təşviqetmə və motivasiya	“Azərbaycan dilində olan elmi ədəbiyyatların sayı çoxaldılmalı”, “Kitablarla təmin etmə”, “Real tədqiqat işi aparsaydım, universitetə daha həvəslə gedərdim”, “Daha sadə dildə olan ədəbiyyat lazımdır”, “Tədqiqat prosesinə şərait yaradılmalıdır”,	M1 M2 M3 M4 M5

		“Tədqiqat mövzularının seçimi daha sərbəst olmalıdır”	M7

Cədvəl 11-ə əsasən, tələb olunan dəyişiklik və dəstəkləri tədqiqat bacarıqlarının formalaşdırılması və təşviqetmə və motivasiya kateqoriyalarına bölmək olar.

Tədqiqat bacarıqlarının formalaşdırılması

Tədqiqat prosesində tələb olunan dəyişiklik və dəstəklər tədqiqat bacarıqlarının, tədqiqat haqqında məlumatlılığın çoxalması üçün tədqiqat fənninin bakalavr səviyyəsindən etibarən tədrisinin, praktiki fəaliyyətlərin çoxalmasının əhəmiyyətini üzə çıxarır. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

Tədqiqat fənni və ya tədqiqatla bağlı hər hansısa bir mövzu bakalavrda salınsa, bəlkə də, indi bəzi universitetlərdə var, bilmirəm, amma ətrafımda bakalavr təhsili alanların heç birində görməmişəm ki, belə bir fənn tədris olunsun...Tələbələr magistraturaya gələndə ən azından tədqiqatın əlifbasını bilməlidir...Hər kəs magistratura təhsili almır, amma əksəriyyət bakalavr təhsili alır. Bunun haqqında

bakalavrda başlasaq, hər kəs bilsə ki, tədqiqat nədir, onları respondent kimi dəvət edəndə də onlar başa düşərlər ki, biz nə edirik. (M1)

M3: "...bizə elə, necə deyim, praktik şəkildə fəaliyyət lazımdır. Mən nə qədər bilik qazansam da, pedaqoji fəaliyyətə başlayandan sonra gördüm ki, qazandığım biliklərin praktikasız heç bir önəmi yoxdur".

M5: "Tədqiqat işinin aparılması prosesi mütləq bakalavr səviyyəsindən öyrədilməlidir...magistr səviyyəsində tələbə üçün çətin olmasın, ilk əlifbası öyrədilməlidir. Belə olsa, magistr səviyyəsində daha keyfiyyətli tədqiqat işləri formalaşar; çünki iki il bunun üçün çox azdır".

M6: "Məsələn, universitetdə daha çox tətbiq eləmək, laboratoriya işləri üzrə işləmək üçün universitetin özündə belə bir şərait yaransa, mənə, yaxşı olar".

M1 və M5 tədqiqat fənninin bakalavr səviyyəsindən tədrisinin əhəmiyyətini vurğulayırlar. M1 bunun tədqiqat haqqında məlumatlılığa, insanları tədqiqata cəlb etməyə təsir edəcəyini, M5 isə tədqiqat prosesini öyrənmək üçün, keyfiyyətli tədqiqat işi apara bilmək üçün iki ilin az olduğunu düşünür. M3 və M6 isə tədqiqat bacarıqlarının yaranması üçün praktikanın önəmli olduğunu vurğulayırlar. M3 praktikasız biliklərin əhəmiyyətsiz olduğunu pedaqoji fəaliyyətində müşahidə etdiyini bildirir. Cavablar tədqiqat prosesi haqqında məlumatlandırmanın, tədqiqat biliklərinin tədrisinin öncədən, xüsusilə bakalavr səviyyəsindən olmasının, bu tədrisin real tətbiq imkanları ilə dərinləşdirilməsinin əhəmiyyətini göstərir.

Təşviqetmə və motivasiya

Tədqiqat prosesində tələb olunan dəyişiklik və dəstəklər bu prosesə motivasiyanın yaradılması, həmçinin təşviqetmə üçün Azərbaycan dilində elmi ədəbiyyatların çoxaldılması, maddi-texniki dəstəyin təmin olunması, real tətbiq imkanlarının yaradılması, tələbənin maraqlarının nəzərə alınması kimi məqamların önəmini ortaya çıxarır. Bu, müsahiblərin cavablarında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

M1: "Azərbaycan dilində olan elmi ədəbiyyatların sayı çoxalmalıdır...Tələbələr üçün müəyyən maliyyə və texniki dəstək imkanları yaradıla bilər".

M2: "Resurs olaraq kitablar lazımdırsa, həmin kitablarla təmin etmə, müəyyən xarici dilli ədəbiyyatlar var ki, onlarla bağlı köməklik edilməsi, yaxud xüsusi şöbələr yaradılsın ki, tərcümə edə bilməyənlər, bu prosesdə çətinlik çəkənlərə köməklik eləsinlər ki, bu kitablardan rahatlıqla istifadə edə bilsinlər".

M3: "Mən real tədqiqat işi aparsaydım, yəqin ki, universitetə daha həvəsli, daha sevərək gedərdim, əminəm bundan. Çox vaxt deyirlər ki, tələbə universitetə sadəcə qaib yazılmasın deyər gedir, amma universitet də öz tərəfindən fikirləşməlidir ki, tələbəni nə cəlb edə bilər?".

M4: "Düşünürəm ki, daha sadə dildə olan ədəbiyyat lazımdır bunun üçün...mən burada uyğun dil dedikdə təkcə dil bariyerini demirəm, yəni Azərbaycan dilində, ingilis, rus dilində fərqi yoxdur, yazılan ədəbiyyatlar magistr tələbəsinin qavrayacağı dildə olmalıdır".

M5: "İlk öncə, dəstək göstərilməsi baxımından tədqiqat prosesinə şərait yaradılmalıdır. Yəni həvəsini elə bil qırırlar. Tədqiqatçıların işini asanlaşdırmaq lazımdır".

Magistratura tələbələrinin tədqiqat prosesini asanlaşdırmaq üçün büdcə ayrılmalı və resurslara çıxış imkanları artırılmalıdır. Məsələn, süni intellekt alətləri və ödənişli onlayn kitablar kimi resurslardan istifadə etməyə imkan verilməlidir.

Həmçinin tədqiqat mövzularının seçimi daha sərbəst olmalıdır. Əgər tələbələr öz maraq sahələrində tədqiqat apararsa, daha yüksək motivasiya ilə işə başlayırlar.

(M7)

M1 Azərbaycan dilində olan elmi ədəbiyyatların çoxaldılmasını, maddi-texniki dəstək imkanlarının yaradılmasını tövsiyə edir. M2 resurslarla təmin etmədə dəstəyin olmasını, ədəbiyyatların tərcüməsində çətinliklə qarşılaşanlara tərcümə üçün kömək imkanlarının yaradılmasını tövsiyə edir. M3 tədqiqat prosesində real tətbiqin həvəsləndirmə baxımından

önəminə toxunaraq hər bir universitetin tələbəni cəlb edəcək yollar axtarmasını tövsiyə edir. M4 ədəbiyyatların magistratura tələbəsi üçün anlaşılıq dildə yazılmasını tövsiyə edir. M5 həvəsləndirmənin yaranması üçün tədqiqat prosesinə şərait yaradılmasını, bu baxımdan tədqiqatçıların işini asanlaşdırmağı tövsiyə edir. M7 isə tələbələrin tədqiqat prosesini asanlaşdırmaq üçün maliyyə ayrılmasını, resurslara çıxış imkanlarının artırılmasını, motivasiya ilə işləmələri üçün tədqiqat mövzularının tələbələrin maraq dairəsinə uyğun seçilməsinə imkan yaradılmasını tövsiyə edir.

4. Nəticə və müzakirə

Burada tədqiqat zamanı toplanmış datanın təhlilindən əldə olunan nəticələr və nəticələrin müzakirəsi öz əksini tapıb. Bu tədqiqatda magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntiləri, bu proseslə bağlı təcrübələri, gözləntiləri ilə real təcrübələri arasındakı uyğunsuzluqlar, tədqiqat prosesindən gözləntilərinin qarşılınması üçün mövcud ehtiyacları müəyyən edilmişdir. Tədqiqatın aparılması üçün mövcud ədəbiyyatların təhlili və iki ekspertin rəyi əsasında müsahibə protokolu yaradılmışdır. Müsahibə Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinə tabe olan ümumtəhsil məktəblərində çalışan, həmçinin magistratura təhsili alan 7 müəllimlə aparılmışdır. Müsahibələrdən əldə olunan datanın təhlilində tematik təhlil metodundan istifadə edilmişdir.

Magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesi ilə bağlı gözləntilərini və təcrübələrini araşdıran bu tədqiqatın nəticələrinə əsasən bu qənaətə gəlmək olar ki, tədqiqatda iştirak edən Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinin tabeliyində olan məktəblərdə fəaliyyət göstərən, həmçinin magistratura təhsili alan müəllimlərin tədqiqat prosesindən gözləntiləri, əsasən, qarşılaşdıqları reallıqla üst-üstə düşmür, tədqiqat dərsləri alan müəllimlərin gözləntiləri tədqiqat dərsləri almayan müəllimlərin gözləntilərinə nisbətən daha çox qarşılır. Bu prosesdə iştirak

edən müəllimlərin bir çoxu bilik və bacarıqlarını artırmaq yönündə müsbət, əməkdaşlıq, resursların əlçatanlığı, dəstəklənmə yönündə mənfi təcrübələr yaşayıblar. Tədqiqat prosesində iştirak edən müəllimlər bu prosesə başlamadan öncə tədqiqat dərslərinin və ya bu prosesi öyrədən praktiki fəaliyyətlərin təşkilinə, əməkdaşlığa, maddi və texniki dəstəyə ehtiyac duyurlar. Nəticələrin müzakirəsi tədqiqatın əhəmiyyəti və təsiri, tədqiqat prosesindən gözlənilən, dəstəklənmə və əməkdaşlıq, tədqiqat prosesi ilə bağlı təcrübələr, ehtiyaclar istiqamətlərində aparılıb. Tədqiqat zamanı toplanmış datanın təhlili nəticələrinə görə, tədqiqat prosesində iştirak biliklərin artırılması ilə yanaşı, iştirakçıların düşüncə tərzinə, müəllimlərin dərslərinə yanaşma tərzinə, qərarvermə və araşdırma bacarıqlarının, tədqiqatçı müəllim kimliyinin formalaşmasına, öyrənmə motivasiyasına təsir etməsi baxımından əhəmiyyətli rola malikdir. Bu prosesdə tətbiq imkanları yaradılmadıqda peşəkar fəaliyyətdə hər hansı təsirinin müşahidə olunmadığı müəyyən olunub. Yıldırım və Karadenizin (2022) də tədqiqatının nəticələrindən biri müəllimlərin tədqiqat prosesini müəllimlik fəaliyyətləri üçün əhəmiyyətli saymaları, onları daha çox öyrənməyə, araşdırmağa motivasiya etməsidir.

Tədqiqat prosesi ilə öncədən tanışlığı olmayan, yaxud prosesin öyrədici olmadığını düşünən müəllimlərin bu prosesə başlamazdan əvvəl hər hansı gözləntidə olmadıqları müəyyən olunub. Tədqiqat prosesində iştirak edən müəllimlərin ilkin gözləntiləri ilə reallıq fərqlənsə də, bu prosesin onların gələcək fəaliyyətinə müsbət təsir edəcəyi gözləntisində olduqları müəyyən olunub. Tədqiqat prosesinə başlamazdan əvvəl bu prosesin necə aparılması ilə bağlı dərslər alan, tədqiqat təcrübəsi olan müəllimlər üçün əsas maneə cəmiyyətin tədqiqat haqqında məlumatsızlığı və digər qurumların zəif əməkdaşlığıdır. Tədqiqat haqqında dərslər almadan bu prosesə başlayan müəllimlər üçün tədqiqat stresli prosesdir. Universitetlərin tədqiqat prosesinə yaratdığı şəraitin fərqliliyinin, bu prosesin daha sistemli olma ehtiyacının müəyyən olunması Öztəməlin (2013) tədqiqat nəticəsi ilə oxşarlıq təşkil edir. Elmi rəhbərlə sıx ünsiyyətdə olan, elmi rəhbərin

istiqlamətləndirməsindən məmnunluq duyan müəllimlər bu prosesdən çox bilik əldə etdikləri qənaətindədirlər. Elmi rəhbərlə zəif əməkdaşlığı olan müəllimlərin isə tədqiqata necə başlayacaqları haqqında narahatlıq duyduqları müəyyən olunub. Əksər müsahiblərin qurumların əməkdaşlığından, universitetin təşkilatçılığından məmnun olmadıqları müəyyən olunub. Elmi rəhbərin tələbələrin araşdırma marağına təsiri, bu prosesdə önəmli rol oynaması nəticəsi Keskinin (2023) tədqiqatının nəticəsi ilə oxşarlıq təşkil edir. Müəllimlərin tədqiqat bacarıqları və narahatlıqları ilə bağlı nəticələr isə Uyarın (2024) tədqiqat nəticəsi ilə ziddiyyət təşkil edir, onun tədqiqatında müəllimlərin tədqiqat bacarıqlarının yüksək olduğu, tədqiqata tam hazırlıqlı olduqları müəyyən olunub. Nəticələrin fərqliliyinə tədqiqat aparılan ərazilərin, tədqiqat iştirakçılarının təhsil şəraitlərinin fərqliliyi kimi amillər səbəb ola bilər.

Müəllimlərin tədqiqat prosesində iştirak etməyin motivasiya yaratması, elmi biliklərin artması, elmi ədəbiyyatlardan istifadə etmə bacarıqlarının formalaşdığını müşahidə etmək kimi müsbət təcrübələr yaşadıkları müəyyən olunub. Bu müsbət təcrübələr Ören və Karapınarın (2016) tədqiqatında tədqiqat prosesində iştirak etməyin müəllimlərin ixtisas sahələrindəki biliklərinin artmasına səbəb olduğu tapıntısı ilə oxşarlıq təşkil edir. Müəllimlərin bu prosesdə yerli ədəbiyyatların azlığı, tədqiqat mədəniyyətinin zəif inkişafının, zəif əməkdaşlığın, yetərsiz dəstəyin, dərslərin çoxluğu və dərstdən kənar məsuliyyətlərin yaratdığı vaxt məhdudiyətinin səbəb olduğu çətinliklərlə qarşılaşdıqları müəyyən olunub. Karaevli və Dakın (2021) tədqiqatı nəticəsində tədqiqat mədəniyyəti, vaxt problemləri, gözləntilərin fərqlənməsi və tədqiqat dərslərinin öncədən təşkil olunmaması, yaxud yalnız nəzəri əsasla tədris olunması problemlərini müəyyən etməyi bu tədqiqatın nəticəsi ilə eynilik təşkil edir. Tədqiqat aparən müəllimlərin tədqiqat bacarıqları formalaşdırmaq üçün bu sahədə təlim və dərslərin tədrisinə və ya daha öncədən tədris olunmasına ehtiyac duyduqları, tədqiqat biliklərinin müxtəlifliyinin bu proses haqqında fikirlərin də müxtəlif olmasına səbəb olduğu müəyyən olunub. Bu nəticə Guerrero-

Hernandez və Fernandez-Ugaldenin (2020) tədqiqatda iştirak edən müəllimlərin bu mövzuda mənfi və ya müsbət təcrübələrinin əldə etdikləri tədqiqat biliklərinin müxtəlif olması tapıntısı ilə oxşarlıq təşkil edir. Bu tədqiqatda bütün iştirakçılar üçün tədqiqat bilik və bacarıqlarının əsas çətinlik mövzusu olması Zhou və başqalarının (2024) tədqiqatında da eyni mövzunun ortaq problem kimi dəyərləndirilməsi ilə oxşarlıq təşkil edir.

Əksər müəllimlər bu prosesdə motivasiyalarının artması üçün ədəbiyyatların əlçatanlığına, maddi və texniki dəstəyə, qurumların operativ əməkdaşlığına, tədqiqat mövzularının tələbələrin maraqlarına uyğun seçim imkanının yaradılmasına ehtiyac duyurlar. Vergara və Sublayın (2024) tədqiqatında da tədqiqat apararı müəllimlərin araşdırma üçün dərslərdən kənar məsuliyyətlərinə görə vaxt məhdudiyyəti yaşadıkları, resurslara əlçatanlıq, maliyyə və institusional dəstəyə ehtiyac duyduqları müəyyən olunub. Burada qeyd olunan vaxt məhdudiyyətinin yalnız dərslərdən kənar məsuliyyətlərlə əlaqələndirməsi bu tədqiqatın nəticəsindən fərqləndirən cəhətidir. Bu nəticələrin əksinə olaraq, Kıran və Adanın (2022) tədqiqatında araşdırma prosesində olan müəllimlərin yüksək səviyyədə zaman idarəetmə bacarıqlarına malik olduğu vurğulanmışdır. Fərqliliyə tədqiqat aparılan ölkələrin, tədris şərtlərinin fərqliliyi kimi müxtəlif amillər səbəb ola bilər. Alomoushun (2023) tədqiqatının nəticələri ilə oxşar tərəfi isə tədqiqat apararı müəllimlərin texniki, tədqiqat təlimlərinin yetərsizliyi, elmi mənbələrə əlçatanlığın olmaması, tədqiqatı, əsasən, nəzəri şəkildə öyrənmə kimi çətinliklərin müəyyən olunmasıdır.

5. Təvsiyələr:

1. Tədqiqat nəticələrinə əsasən, müəllimlərin tədqiqat prosesi ilə bağlı gözləntilərinin qarşılanmamasının başlıca səbəbi bu prosesə başlamazdan öncə tədqiqat bilikləri əldə etmələrinə şərait yaradılmaması və ya təcrübi fəaliyyətlərinin azlığıdır. Bu səbəbdən

tədqiqat prosesinə başlamadan öncə tələbələrə tədqiqat təlim və ya dərslərinin verilməsi, tədrisdə təcrübi fəaliyyətə daha çox yer ayrılması tövsiyə olunur.

2. Tədqiqat prosesində iştirak edən müəllimlərin müsbət təcrübələrini artırmaq, mənfi təcrübələrinin azaldılması istiqamətində müsbət rol oynamaq üçün universitetlər tədqiqat aparən tələbələr üçün müxtəlif universitetlərin təcrübəli tədqiqatçıları ilə məlumatlandırıcı, motivasiyaedici sessiyalar təşkil edə, tələbələrin tədqiqat prosesini asanlaşdırmaq üçün müxtəlif qurumlarla əməkdaşlıq qura bilərlər.
3. Tədqiqat prosesində iştirak edən müəllimlərin praktik yönümlü imkanlarının artırılması üçün elmi tədbirlərdə iştiraklarının təşviq olunması və bunun üçün motivasiyaedici mexanizmlərin tətbiq olunması tövsiyə olunur.
4. Tədqiqat mühitinin yaxşılaşdırılması üçün rəqəmsal resurslara çıxış imkanları genişləndirilə bilər.
5. Tədqiqat sahəsində davamlı inkişafı təmin etmək üçün bu prosesdə iştirak edəcək tələbələrə tədqiqat prosesinin mərhələlərini öyrədən fəaliyyət yönümlü təlimlər təşkil edilməsi tövsiyə olunur.
6. Magistratura tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsi, mentorluq və elmi rəhbərlik sisteminin gücləndirilməsi üçün tədqiqat fənninin praktik yönümlü keçilməsi, bu fənni tədris edən müəllimlər üçün təlimlərin keçirilməsi, tədqiqat prosesinin ilk semestrlərdən etibarən mərhələli planlaşdırılması tövsiyə olunur.
7. Bu tədqiqat yalnız Şərqi Zəngəzur Regional Təhsil İdarəsinə tabe olan ümumtəhsil məktəblərində fəaliyyət göstərən müəllimlərlə aparılıb və əldə edilən nəticələr yalnız bu regionda fəaliyyət göstərən yeddi müəllimin təcrübə və gözləntilərinə əsaslanır. Bu tədqiqat fərqli regionlarda da aparıla bilər.

8. Bu tədqiqat keyfiyyət tədqiqatıdır, data yalnız müsahibələr vasitəsilə əldə edilib. Oxşar mövzuda daha geniş miqyasda kəmiyyət tədqiqatı aparıla bilər.

Ədəbiyyat siyahısı:

Aga, F., J. (2024). Teachers' Doing Action Research, Learning and Changing: Claims and Practicality. *I.E.: Inquiry in Education*, 16(1), 1-18.

Agud, I. & Ion, G. (2019). Research-Based Learning in Initial Teacher Education in Catalonia. *CEPS Journal*, 9(2), 99-118.

Allayarova, N., S. (2021). The Formation of Research Skills in Students as an Important Indicator of Higher Education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 1177-1187. <http://dx.doi.org/10.5958/2249-7137.2021.01528.7>

Akçöltekin, A. (2019). Bilimsel araştırmalara yönelik öğretmen öz yeterlilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Kastamonu Education Journal*, 27(6), 2713-2727. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3707>

Aksoy Zor, E. & Birol, Z. N. (2021). Sınıf öğretmenlerinin mesleki profesyonellik becerileri ile yüksek lisans eğitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(11), 1-27.

Alabaş, R., Kamer, T., Polat, Ü. (2012). Öğretmenlerin Kariyer Gelişimlerinde Lisansüstü Eğitim: Tercih Sebepleri ve Süreçte Karşılaştıkları Sorunlar. *E-international Journal of Educational Research*, 3(4), 89-107.

Alomoush, R., A. (2023). The difficulties that face schoolteachers in conducting educational research and ways to overcome them. *Issues in Educational Research*, 33(3), 857-873.

<http://www.iier.org.au/iier33/alomoush.pdf>

Altıok, S., Yükseltürk, E. & Üçgül, M. (2018). Lisansüstü öğrencilerinin bilimsel araştırmaya ilişkin yeterlikleri ve araştırmaya yönelik kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 8(2), 348-367.

<https://doi.org/10.5961/jhes.2018.277>

Avcı, F. & Akdeniz, E. C. (2021). Lisansüstü Eğitimlerine Devam Eden Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Lisansüstü Eğitime İlişkin Görüşleri, Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Eğitim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 122-141. <https://doi.org/10.51725/etad.840267>

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu. (2006). *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti* (4 cild). Bakı: Şərq-Qərb.

Basco, O., R. (2023). Research is life: The lived experiences of pre-service teachers on their research course. *Research in Pedagogy*, 13(2), 329-337.

Baş, G. (2013). Öğretmenlerin Lisansüstü Eğitimden Beklentileri: Nitel Bir Araştırma (Niğde İli Örneği). *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2), 61-69.

Baysal, A., E. & Ocak, G. (2018). Öğrenme Ortamında Eylem Araştırması Kullanan Öğretmenlerin Eylem Araştırması Hakkındaki Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 266-290. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.348296>

Beyhan, A. (2013). Eğitim örgütlerinde eylem araştırması. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65-89.

Bueno, C., D. (2023). Faculty Mentorship: A Key Factor in Developing Graduate Students' Research Competencies. *Institutional Multidisciplinary Research and Development Journal*.4, 1-9. <https://orcid.org/0000-0003-0072-0326>

Burns, A., Schwieter, J., W. & Benati., A. (2019). Action Research: Developments, Characteristics, and Future Directions. *Cambridge University Press*, 166-185. <http://dx.doi.org/10.1017/9781108333603.008>

Cain, T. (2011). Teachers` classroom-based action research. *International Journal of Research & Method in Education*, 34(1), 3-16. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2011.552307>

Çakmak, Z., Taşkıran, C., & Bulut, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bilimsel Araştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 5(2), 266-287. <https://doi.org/10.17984/adyuebd.02575>

Dilucchio, C. & Leaman, H. (2023). Teachers Researchers as Teacher Leaders: A Force for Improving Teaching and Learning. *International Journal of Teacher Leadership*, 12(32), 1-9.

Dombaycı, M. A., Ercan, O. (2017) Öğretmen Adaylarının Bilimsel Okuryazarlık Düzeyleri ve Bilimsel Araştırmaya Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1265-1284.

Əsgərova, M. & Məmmədov, R. (2024). Müəllimlik peşəsi üzrə kadr hazırlığı: beynəlxalq təcrübə və Azərbaycan reallığı. *Azərbaycan məktəbi*, 2(707), 97-106.

Ginsberg, R. (2023). Preservice Teacher Action Research: Making Meaning and Generating Knowledge Through Inquiry. *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 16(1), 1-11. <http://dx.doi.org/10.7160/eriesj.2023.160101>

Günyel, H. & Bilgivar, O., O. (2023). Examining Teachers' Attitudes and Views Towards Educational Research: Mixed Research. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 10(2), 523-542. <https://dx.doi.org/10.52380/ijpes.2023.10.2.11139>

Gökalp, Ş., Z. (2021). Bilimsel çalışmaların eğitim öğretim faaliyetlerine yansması: öğretmen görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(3), 581-591. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.477>

Grynova, M., Khimchuk, L. & Shymczyk, K. (2020). Development of collaboration, research and mentoring skills of pre-service teachers facilitating ICT learning by older adults. *Advanced Education*. 7(15), 112-118.

Guerrero-Hernandez, G., R. & Fernandez-Ugalde, R., A. (2020). Teachers as researches: Reflecting on the challenges of research-practice partnership between school and university in Chile. *London Review of Education*, 18(3). <https://doi.org/10.14324/lre.18.3.07>

Gürel, R. (2020). DKAB Öğretmenlerine Göre Lisansüstü Eğitim: Tercih Sebepleri, Süreçler, Sorunlar ve Beklentiler Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(12), 131-170. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3710824>

Impedovo, A., M. & Williams, J. (2022). The Redesign of a Master's Course for Technology Teacher Students to Better Foster Research-Inquiry Attitudes. *Journal of Technology Education*, 34(1), 27-42. <https://doi.org/10.21061/jte.v34i1.a.2>

İlyasov, M. (2018). *Müəllim peşəkarlığı və pedaqoji səriştəliliyin müasir problemləri*. Elm və Təhsil.

Jabeen, F. & Muhammed, N. (2010). Evaluate Study Of M.A. Education Programmes Of Teacher Education At Higher Education Level In Pakistan. *Contemporary Issues In Education Research*, 3(12), 29-34.

James, F. & Augustin, D., S. (2017). Improving teachers' pedagogical and instructional practice through action research: potential and problems. *Educational Action Research*, 26(2), 333-348. <https://doi.org/10.1080/09650792.2017.1332655>

Kafalı, C. & Akçöltekin, A. (2024). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile Bilimsel Araştırma Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *TroyAcademy*, 9(1), 51-77. <https://doi.org/10.31454/troyacademy.1365799>

Karaevli, Ö. & Dak, G. (2021). Öğretmenlerin Bilimsel Dergilerde Yayımlanan Makalelerinin İncelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(38), 5354-5381.

<https://doi.org/10.26466/opus.829907>

Karatay, M. & Taş, M. (2021). Eylem Araştırmasının Eğitim Alanında Kullanımı ve Önemi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 5545-5568.

Keskin, M. (2023). Discovering and Developing Research Interests: A Narrative Inquiry into Three Doctoral Students' Experiences. *Yükseköğretim Dergisi*, 13(1), 9-18.

<https://doi.org/10.2399/yod.23.1225236>

Kıran, A. & Ada, Ş. (2022). Öğretmenlerin Zamanı Etkili Kullanması: Yüksek Lisans Tezlerine Yönelik Bir İçerik Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 25-41.

Knowles, M. S. (1980). The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy. *Cambridge Adult Education*.

Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as source of learning and development. *Prentice Hall*.

Konokman, G. Y., Yelken, T. & Yokuş, G. (2015). Preschool Teacher Candidates' Research Qualifications and Anxiety Level towards Research. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15(60), 57-74. <https://doi.org/10.14689/ejer.2015.60.4>

Korkmaz, Ö., Şahin, A., Yeşil, R. (2011). Öğretmenlerin Bilimsel Araştırmalara ve Araştırmacılara İlişkin Düşünceleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(2), 109-127.
<https://keg.aku.edu.tr/arsiv/c4s2/article7.html>

Küçüköğlü, A., Taşgın, A. & Çelik, N. (2014). Öğretmen adaylarının bilimsel araştırma sürecine ilişkin görüşleri üzerine bir inceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 173(173), 11-24.
<https://doi.org/10.20296/tsad.46250>

McNiff, J. & Whitehead, J. (2005). *Action Research for Teachers: A Practical Guide*. David Fulton Publishers.

Mıhladı Turhan, G. (2023). Fen Eğitimi Yüksek Lisans Programı Öğrencilerinin Bilimsel Etiğe Yönelik Anlayışları ve Deneyimleri. *Journal of University Research*, 6(1), 47-59.
<https://doi.org/10.32329/uad.1071692>

Molina, A., C. & Lopez, S., F. (2023). Teacher Professional Development: Perspectives from a Research Experience with Teachers. *Educare Electronic Journal*, 27(2), 1-16.
<https://doi.org/10.15359/ree.27-2.15870>

Moreira, A., M., Arcas, R., B., Sanchez, G., T., Garcia, B., R. & Melero, R., J., M. (2023). Teachers' pedagogical competences in higher education: A systematic literature review. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 20(1), 90-123. <https://doi.org/10.53761/1.20.01.07>

Muradlı, T. & Şahmuradova, G. (2022). Müəllimlərin peşəkar inkişaf səviyyəsinin təkmilləşdirilməsi yolları. *Azərbaycan məktəbi*, 3(700), 51-58.

Nikolic, I. (2024). Research Approach In Teaching Nature And Society. *Research in Pedagogy*, 14(1), 46-61.

O'Connor, A., K., Greene, C., H. & Anderson, J., P. (2006, April). *Action Research: A Tool for Improving Teacher Quality and Classroom Practice*. American Educational Research Association, San Francisco, CA.

Ören, F., Ş. & Karapınar, A. (2016). Öğretmen Adaylarının Mesleki Yeterlik Algılarıyla Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutumları ve Bu Değişkenler Arasındaki İlişki. *Yükseköğretim Dergisi*, 6(3), 105-116.

Öztemel, E. (2013). Yükseköğretim Kurumlarında Araştırma ve İnovasyon Kültürünün Oluşturulması. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(1), 22-29.

Patrick, K., S., Darling-Hammond, L. & Kini, T. (2023). *Educating Teachers in California: What matters for teacher preparedness?* [Brief]. Learning Policy Institute.

<https://learningpolicyinstitute.org/product/educating-teachers-in-california-brief>

Pipere, A. & Salite, I. (2006, November). *Educational Action Research In Teacher Education: Fostering Research Skills*. APERA Conference, Hong Kong.

Ralston, N., Waggoner, J. & Carroll, B., J. (2017). Efficacy of Research Curriculum in Esucator Preparation Programs. *AILACTE Journal*. 14(1), 55-67.

Rausch, B., R. (2012). Teacher-researcher: conceptions and practices of master teachers working in primary education. *Revista Dia'logo Educacional*, 12(37), 701-717.

Samosa, C., R. (2021). Cultivating Research Culture: Capacity Building Program Toward Initiatives to Improve Teachers Self-Efficacy, Research Anxiety and Research Attitude. *European Scholar Journal*, 2(3), 182-198.

Saracalođlu, S.A. (2008). Lisansüstü öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri, araştırma kaygıları ve tutumları ile araştırma yeterlikleri arasındaki ilişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2). 179-208. <https://efdergi.yyu.edu.tr>

Saylık, A., & Hiçyılmaz, C. (2021). Lisansüstü Eğitime Devam Eden Öğretmenlerin Okullarda Oluşturduğu Durum: Okul Yöneticileri Ne Düşünüyor?. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(26), 634-657.

Schön, D.A. (1983). The reflective practitioner: How professionals think in action. *Basic Books*.

Semathong, S. (2023). Participatory Action Research to Develop the Teachers on Classroom Action Reaearch. *International Journal of Education*, 11(3), 29-36. <https://doi.org/10.34293/>

Sulaiman, J. & Ismail, S.N. (2020). Teacher Competence and 21st Century Skills in Transformation Schools 2025 (TS25). *Universal Journal of Educational Research*, 8(8), 3536 - 3544. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.080829>

Şimşir Gökalp Z., (2021). Bilimsel çalışmaların eğitim öğretim faaliyetlerine yansımaları: öğretmen görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(3), 581-591. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.477>

Tezcan, Ö., Ada, S. & Baysal, Z., N. (2016). Eğitim Alanında Eylem Araştırmaları. *KOSBED*, 32, 133-148.

Təhsilverənlərin etik davranış qaydaları, 2024. <https://e-qanun.az/framework/56915>

Tfaily, S. (2023, October). *Action Research in Under-graduation Teacher Program: Case of Lebanese University*. ISTES Organization, Turkey, Antalya.

Thawinwong, C. & Sanrattana, W. (2022). Teachers and Participatory Action Research for Developing Learning Environments. *World Journal of Education*, 12(3), 17-28.

<https://doi.org/10.5430/wje.v12n3p17>

Turgut, H., Öztürk, N., Ercan, S., Bozkurt, E.(2014). Araştırma Kültürünü Geliştirmek: Sinop Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmen Adayları Örneği. *Kastamonu Education Journal*. 22(1). 101-122.

Uyar, A. (2024). Öğretmenlerin Araştırma Okuryazarlıklarının İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1509-1528. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1507136>

Uzunöz, A., & Meydan, A. (2017). Coğrafya öğretmenlerinin bilimsel araştırma süreç becerileriyle ilgili inanç düzeyleri doğu karadeniz örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1053-1078.

Velioğlu, E. & Özdemir, A. (2023). Öğretmenlerin bilimsel araştırma yapabilme becerileri: karma yöntem araştırması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 58(58), 186-215. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.1125661>

Vergara, L., V. & Sublay, E., J. (2024). Teachers` Challenges in Research Engagement: Basis for a Proposed Technical Assistance Plan. *JPAIR Multidisciplinary research*. 58(1). <https://doi.org/10.7719/jpair.v58i1.910>

Yaralı, D. (2022). Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerileri ile Öğretim Elemanlarının Pedagojik Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi / Examination of the Relationship between the Inquiry Skills of Prospective Teachers and the Lecturers' Pedagogical Competencies. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(5), 297-314. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1169783>

Yıldırım, K. & Karadeniz, Ş. (2022). Araştırmacı Öğretmen Kimliğinin Gelişim Süreci. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 20-35.

Westbury, I., Hansen, S. E., Kansanen, P. & Björkvist., O. (2005). Teacher Education for Research-based Practice in Expanded Roles: Finland's experience. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 49(5), 475-485.

Willison, J. (2024). Research Thinking for Responsive Teaching Research Skill Development With In-service and Preservice Educators. *SpringerBriefs in Education*.

<https://doi.org/10.1007/978-981-99-6679-0>

Zhou, N., Liu, X., Jin, X., Li, T., Wang, C. & Admiraal, W. (2024). Motivation for and Challenges in Teacher Research in Underdeveloped Areas of Northwest China: An Exploratory Study. *Behavioral Sciences*, 14(11), 1064. <https://doi.org/10.3390/bs14111064>